

TÜRKİYE'DE YENİ BİTKİ ÇEŞİTLERİNE İLİŞKİN İSLAHÇI HAKLARININ KORUNMASI: MEVZUAT, DOKTRİN VE UYGULAMA EĞİLİMLERİ*

Protection of Breeders' Rights Relating to New Plant Varieties in Turkey:

Legislation, Doctrine and Practice Trends

Ömer Faruk KUNTOĞLU*

ÖZ

Çalışmada, tarım alanında önemli bir yere sahip olan yeni bitki çeşitlerine ilişkin ıslahçı hakkının korunması; tarihî süreç, mevzuat, doktrin ve içtihatlar ekseninde bütüncül bir yaklaşımla incelenmektedir. Korumanın gerekliliği ve önemi açıklandıktan sonra, uluslararası ve ulusal mevzuat kapsamında ıslahçı haklarına ilişkin koruma sistemi ortaya konulmaktadır. Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) verilerinden elde edilen ve sistematik analizle örneklem hâline getirilen 14 dava, karma yöntem kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede, yargılama süreleri ile yargı yerlerine ilişkin nicel bulgular ortaya konulmuştur. Ayrıca, doktrin ve mevzuatla karşılaştırmalı olarak yürütülen nitel analiz sonucunda; koruma şartları, korumanın kapsamı, hak sahipliği, kusur, dava türleri ve yargılama usulüne ilişkin tespitlere ulaşılmıştır. Çalışmada, yargılamaların uzun sürdüğü ve davaların sınırlı bir coğrafi alanda yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Marka dışındaki diğer sınai haklar bakımından artık uygulanmayan cezai yaptırımların, ıslahçı hakları yönünden de kaldırılması gerektiği savunulmaktadır. İchtihatlar doğrultusunda, tazminata hükmedilebilmesi için kusurun varlığı zorunlu olmakla birlikte, tecavüzün durdurulması gibi talepler bakımından kusur şartının aranmayacağı kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Islahçı Hakkı, Yeni Bitki Çeşidi, UPOV Sözleşmesi, Sınai Mülkiyet, Yargıtay İchtihatları.

ABSTRACT

The study examines the protection of plant breeders' rights relating to new plant varieties, which hold an important place in the field of agriculture, through a comprehensive approach based on historical processes, legislation, doctrine and case law. After explaining the necessity and importance of protection, the protection system for breeders' rights under international and national legislation is presented. Fourteen cases obtained from the National Judicial Network Project (UYAP) data and systematically analysed as a sample were

* **Gönderi:** 08.12.2025 - **Kabul:** 14.04.2026 | **Received:** 08.12.2025 - **Accepted:** 14.04.2026.

* Dr., Hâkim, Konya Adliyesi, Konya, Türkiye ✉ kuntoglu@hotmail.com • **ORCID** 0000-0002-6927-9973.

Atıf Şekli / Cite As: KUNTOĞLU, Ömer Faruk (2026). Türkiye'de Yeni Bitki Çeşitlerine İlişkin Islahçı Haklarının Korunması: Mevzuat, Doktrin ve Uygulama Eğilimleri. ÇÜHAD, (9), 343-371.

İntihal / Plagiarism: Bu makale bir intihal engelleme yazılımı aracılığıyla denetlenmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. / This article has been checked via a plagiarism prevention software and reviewed by at least two referees.

Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

evaluated using a mixed method. Within this framework, quantitative findings regarding trial durations and court locations have been presented. Furthermore, as a result of the qualitative analysis conducted in comparison with doctrine and legislation, findings were reached regarding the conditions for protection, the scope of protection, ownership of rights, fault, types of lawsuits, and trial procedures. The study found that trials were protracted and cases were concentrated in a limited geographical area. It is argued that criminal penalties that are no longer applied in respect of industrial property rights other than trademarks should also be abolished in respect of plant breeders' rights. In accordance with case law, while the existence of fault is mandatory for compensation to be awarded, it is accepted that the condition of fault is not required for claims such as the cessation of the infringement.

Keywords: Breeder's Right, New Plant Variety, UPOV Convention, Industrial Property, Court of Cassation Case Law.

GİRİŞ

Nüfus artışı ve iklim krizi gibi faktörler, gıda ihtiyacını ve dolayısıyla ıslah faaliyetlerine olan gereksinimi arttırmıştır. Bitki çeşitlerinin ıslahı yalnızca insanlar için değil; gıda güvenliği ve kalitesi, çevrenin ve insan sağlığının korunması ile hayvanların besin ihtiyacının karşılanması gibi pek çok gereksinim bakımından da hayati öneme sahiptir.

Islah çalışmaları kimi zaman geleneksel yöntemlerle, kimi zaman ise gen çalışmaları gibi daha kompleks yöntemlerle gerçekleştirilmektedir; ancak çoğunlukla ciddi AR-GE, emek, zaman ve maliyet gerektiren faaliyetler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu şekilde büyük emeklerle geliştirilen yeni bitki çeşitleri piyasaya sürüldükten sonra rahatlıkla kopyalanabilmekte ve bu nedenle hak sahiplerinin fikri emekleri zarar görmektedir. Bu durum ise ıslah alanında yapılacak çalışmalara ilişkin motivasyonu olumsuz etkileyecektir. Bu noktada, sınai hak niteliğinde olan yeni bitki çeşitlerine ilişkin ıslahçı haklarının fikri mülkiyet sistematığı kapsamında korunması zaruri bir ihtiyaçtır. Böylece hem hak sahibinin fikri çabası korunacak hem de kamunun bu fikri üründen (yeni bitki çeşidinden) belirli kurallar çerçevesinde istifade etmesine imkân sağlanmış olacaktır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda ıslahçılara münhasır yetkiler tanıyan *sui generis* koruma sistemleri, uluslararası sözleşmeler ve ulusal hukuklarca geliştirilmiştir.

Islahçı haklarının korunması diğer fikri mülkiyet haklarına nazaran görece yeni bir durumdur. Bu husustaki ilk uluslararası adımlar; “Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (*International Convention for the Protection of New Varieties of Plants*)” (UPOV Sözleşmesi), “Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (*Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*) (TRIPS Anlaşması) ve “27 Temmuz 1994 tarihli ve 2100/94 sayılı Konsey Tüzüğü (EC): Topluluk Bitki Çeşidi Hakları Hakkında (*Council Regulation (EC) No 2100/94 of 27 July 1994 on Community plant variety rights*)” (Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü) ile atılmış; Türkiye’de ise anılan uluslararası metinler dikkate alınarak 2004 yılında 5042 sayılı Yeni Bitki

Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunması Kanunu (YBÇK)¹ yürürlüğe konulmuştur. YBÇK kapsamında koruma şartları; yeknesaklık, yenilik, farklılık, durulmuşluk ve tescildir. YBÇK, hukuki koruma, yargısal yollar, lisans, tazminat, yoksun kalınan kazancın hesaplanma yöntemleri, hak sahipliği gibi konularda büyük ölçüde 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu (SMK)² ile benzer düzenlemeler getirmiştir.

Mevzuatın uygulanması sırasında tescil, görevli mahkeme, tazminat için kusurun gerekliliği, koruma şartları, ıslahçı hakkı ile marka hakkının kesişmesi gibi konularda içtihatlar belirleyici olmuştur. Bu kapsamda, çalışmada UYAP’ta kayıtlı veriler belirli bir sistematik çerçevesinde taranarak incelemeye esas 14 vaka tespit edilmiş; elde edilen bu örneklem, betimsel istatistik ve içerik analizi yöntemleri ile incelenerek Yargıtay’ın uygulama eğilimleri ortaya konulmuştur.

I. YÖNTEM

Çalışmada anahtar kelime ve tarih bazlı olarak belirlenen veri seti (Yargıtay kararları), veri temizleme yöntemiyle tekilleştirilerek incelemeye esas vaka listesi oluşturulmuştur. Vaka listesindeki içtihatlar bağlamında içerik analizi ve betimsel istatistik yöntemleriyle değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamda gerek nicel yöntemden gerekse bulgulara ilişkin neden-sonuç ilişkilerini değerlendirmede nitel yöntemden yararlanılmış; böylece çalışma, karma yöntem (mixed method) yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüştür.

A. VERİ SETİNİN ANAHTAR KELİME VE TARİH BAZLI BELİRLENMESİ

Araştırmada esas alınan birincil veri seti, UYAP sisteminde kayıtlı Yargıtay kararları ile bu kararlar öncesinde varsa bölge adliye mahkemeleri kararları ve ilk derece mahkemeleri kararlardır. Bu kapsamda tüm Yargıtay hukuk dairesi kararları, başlangıçtan itibaren 30.10.2025 tarihi son tarih olarak esas alınmak suretiyle taranmıştır. Dolayısıyla araştırmanın kapsadığı tarih aralığı, mahkemelerin UYAP sistemine entegrasyon tarihi ile 30.10.2025 tarihleri arasındadır³. Araştırmada duyarlılığı artırmak üzere “ıslahçı”, “yeni bitki” ve “bitki çeşit”, “bitki çeşid” anahtar kelimeleri kullanılarak tarama yapılmıştır. Tarama neticesinde ilk olarak toplam 55 karara ulaşılmıştır.

B. VERİ TEMİZLEME YÖNTEMİ İLE TEKİLLEŞTİRME SURETİYLE VAKALARIN TESPİT EDİLMESİ

Farklı anahtar kelimelerin ortak kararlarda yer alması veya aynı karara farklı ilk derece numarası atanması nedeniyle içeriği birebir aynı olduğu tespit edilen kararlar, veri temizleme yöntemiyle tekilleştirilmek suretiyle sistematik olarak ayıklanmıştır. Tekilleştirme neticesinde 33 karar tespit edilmiş olup bu kararlardan 14’ünde anahtar kelimelerin araştırma konusu dışında bir anlamda

¹ Resmî Gazete, 15.01.2004, Sayı: 25347.

² Resmî Gazete, 10.01.2017, Sayı: 29944.

³ Uyap sisteminde başlangıç tarihi karar türüne göre değişmekle ilk kararlar 2006 yılından itibaren yer almaya başlamıştır.

kullanıldığı yahut korumaya ilişkin bir tespit bulunmadığı anlaşılmıştır. Kalan 19 kararın 4'ü aynı vakaya, 2'si başka bir vakaya ve 2'si de yine diğer bir vakaya; geri kalan 11'i ise ayrı vakalara ilişkin olduğundan, netice itibarıyla toplam 14 ayrı vaka bazında inceleme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın analiz birimi olarak belirlenen söz konusu 14 vaka, V001'den V014'e kadar numaralandırılmıştır⁴.

⁴ 14 vakaya ilişkin ilk derece, BAM ve Yargıtay kararları tarih sırasına göre şu şekildedir: (**Vaka 001**- ilk derece: Ankara 2. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, 05.04.2007 tarihli, 2006/382 esas ve 2007/91 sayılı kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 27.10.2008 tarihli, 2007/10460 esas ve 2008/11913 sayılı onama kararı); (**Vaka 002** – ilk derece: Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 05.06.2007 tarihli, 2007/74 esas ve 2007/122 sayılı kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 01.12.2008 tarihli, 2007/10460 esas ve 2008/13611 sayılı onama kararı); (**Vaka 003** – ilk derece: Adana 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 25.12.2007 tarihli, 2006/304 esas ve 2007/542 sayılı kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 01.02.2010 tarihli, 2008/10043 esas ve 2010/1068 sayılı onama kararı; karar düzeltme: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 28.04.2011 tarihli, 2011/986 esas ve 2011/5111 sayılı karar düzeltme isteminin reddi kararı); (**Vaka 004** – ilk derece: Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 27.04.2010 tarihli, 2008/142 esas ve 2010/110 sayılı kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 27.02.2012 tarihli, 2010/11626 esas ve 2012/2732 sayılı onama kararı); (**Vaka 005** – ilk derece: Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 28.04.2015 tarihli, 2012/601 esas ve 2015/197 sayılı kısmen kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 20.12.2016 tarihli, 2015/15709 esas ve 2016/9711 sayılı onama kararı); (**Vaka 006** – ilk derece: Antalya 1. Asliye Ticaret Mahkemesinin 03.11.2010 tarihli, 2010/454 esas ve 2010/458 sayılı görevsizlik kararı; ilk derece: Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 27.02.2014 tarihli, 2010/511 esas ve 2014/14 sayılı asıl davanın kısmen kabulüne, karşı davanın reddine dair kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 19.01.2015 tarihli, 2014/15213 esas ve 2015/633 sayılı bozma kararı; ilk derece: Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 18.07.2017 tarihli, 2015/318 esas ve 2017/476 sayılı asıl davanın kısmen kabulüne, karşı davanın reddine dair kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 09.07.2019 tarihli, 2017/4465 esas ve 2019/5051 sayılı asıl davanın bozulmasına, karşı davaya yönelik temyiz isteminin reddine dair kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 07.04.2021 tarihli, 2019/4156 esas ve 2021/3400 sayılı karar düzeltme isteminin reddine dair kararı; ilk derece: Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 09.09.2021 tarihli, 2021/566 esas ve 2021/850 sayılı asıl davanın kısmen kabulüne, karşı dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına dair kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 17.10.2023 tarihli, 2022/6548 esas ve 2023/5899 sayılı onama kararı); (**Vaka 007** – ilk derece: Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 16.03.2016 tarihli, 2012/608 esas ve 2016/367 sayılı kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 21.05.2018 tarihli, 2016/12325 esas ve 2018/3785 sayılı bozma kararı; Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin '28.11.2018 tarihli, 2018/505 esas ve 2018/988 sayılı kısmen kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 08.06.2021 tarihli, 2020/5803 esas ve 2021/4863 sayılı onama kararı); (**Vaka 008** – ilk derece: Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 29.11.2016 tarihli, 2015/373 esas ve 2016/372 sayılı kabul kararı; BAM: Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesinin 23.11.2017 tarihli, 2017/968 esas ve 2017/1072 sayılı başvurunun esastan reddi kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 08.04.2019 tarihli, 2018/915 esas ve 2019/2716 sayılı onama kararı); (**Vaka 009** – ilk derece: Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 28.04.2015 tarihli, 2012/609 esas ve 2015/196 sayılı kısmen kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 02.01.2019 tarihli, 2017/1172 esas ve 2019/4 sayılı onama kararı); (**Vaka 010** – ilk derece: Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 25.09.2018 tarihli, 2017/470 esas ve 2018/531 sayılı kabul kararı; BAM: Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 11. Hukuk Dairesinin 08.10.2019 tarihli, 2019/199 esas ve 2019/1853 sayılı başvurunun esastan reddi kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 24.06.2020 tarihli, 2019/5109 esas ve 2020/3171 sayılı bozma kararı); (**Vaka 011** – ilk derece: Ankara 4. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 27.12.2017 tarihli, 2013/310 esas ve 2017/544 sayılı kısmen kabul kısmen ret kararı; BAM: Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesinin 18.12.2019 tarihli, 2018/738 esas ve 2019/1317 sayılı ilk derece mahkemesi kararının kaldırılması ile kısmen kabul kısmen ret yönünde verdiği karar; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 24.06.2021 tarihli, 2020/1415 esas ve 2021/5375 sayılı bozma kararı; BAM: Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesinin 29.09.2021 tarihli, 2021/1143 esas ve 2021/1148 sayılı direnme kararı; Hukuk Genel Kurulu'nun 02.11.2022 tarihli, 2022/(19)11-680 esas ve 2022/1413 sayılı dosyanın karşılıklı feragat beyanları nedeniyle ek karar verilmek üzere BAM'a gönderilmesine dair kararı); (**Vaka 012** – ilk derece: Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesinin 18.12.2013 tarihli, 2014/44 esas ve 2016/9 sayılı kısmen kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 13.12.2017 tarihli, 2016/13185 esas ve 2017/7220 sayılı düzelterek onama kararı); (**Vaka 013** – ilk derece: Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 16.04.2019 tarihli, 2013/59 esas ve 2019/193 sayılı kısmen kabul kararı; BAM: Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 20. Hukuk Dairesinin 24.06.2021 tarihli 2019/1706 esas ve 2021/970 sayılı başvurunun esastan reddi kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 11.04.2023 tarihli, 2021/7284 esas ve 2023/2221 sayılı onama kararı); (**Vaka 014** – ilk derece: Ankara 2. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesinin 01.03.2007 tarihli, 2006/298 esas ve 2007/56 sayılı kısmen kabul kararı; temyiz: Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin 19.06.2008 tarihli, 2007/5326 esas ve 2008/8200 sayılı onama kararı)

C. ANALİZ YÖNTEMİ

1. Nitel İçerik Analizi

Konu II, III ve IV. başlıklarda teorik çerçevede ele alındıktan sonra, V ila VIII. başlıklar arasında teorik çerçevenin yanı sıra karar eğilimleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede mahkemelerin karar gerekçeleri; üretim izni alınmasının ve bu kapsamda çeşidin millî çeşit listesinde yer almasının yeniliği ortadan kaldırıp kaldırmayacağı, ıslahçı hakkının tescil edilmiş olmasının koruma kapsamına etkisi, UPOV Sözleşmesi’ne taraf devlet vatandaşlarının korumadan yararlanması, yargılamada inhisarî lisans sözleşmesinin değerlendirilmesi, UPOV Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesinin korumaya etkisi, kusur–tazminat–tecavüz ilişkisi, yoksun kalınan kazancın hesaplama yöntemleri, Bakanlığın tescil taleplerinin reddi yönündeki kararlarının idari işlem niteliğinde değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ve bu kararların iptali istemiyle açılan davalarda hangi yargı yoluna başvurulması gerektiği, ıslahçı hakkı ile marka hakkı kesiştiğinde hangi hakka öncelik tanınması gerektiği konularında tematik kategorilerde analiz edilmiştir.

2. Nicel Analiz

Vakalar kapsamında dava türleri ile talep özetleri, tarafların sıfatı (özel ve kamu- Bakanlık), mahkeme türleri (coğrafi bazda), dava açılış tarihleri ve karar tarihleri gibi değişkenler tespit edilerek betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Bu değişkenler esas alınarak davaların coğrafi bölgelere göre dağılımı, ortalama yargılama süreleri ile dava türlerine göre karar türleri (onama/bozma) belirlenmiş ve IX ve X. başlıklarda karşılaştırma çalışması gerçekleştirilmiştir.

D. ÇALIŞMAYA İLİŞKİN SINIRLILIKLAR

İslahçı haklarına ilişkin Yargıtay kararları UYAP sistemi bazlı incelendiği için UYAP harici kararlara ulaşılamamış; bazı vakalar bakımından ise sistemde ilk derece mahkemesi kararlarına erişim sağlanamamıştır. Bu nedenle örneklem, UYAP sisteminde yer alan evrakla sınırlıdır. Bilirkişi raporları bakımından ise karar içeriklerinde alıntılı olduğu yahut özetlendiği ölçüde inceleme yapılabilmektedir. Anılan sınırlılıklar analizin kapsamını daraltmış olsa da YBÇK’nın 15.01.2004 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiş olması nazara alındığında örneklemin, yeni bitki çeşitlerinde ıslahçı haklarına ilişkin yargı uygulamalarını büyük ölçüde temsil edecek düzeyde geniş olduğu değerlendirilmektedir.

II. KORUMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Nüfus artışı, beraberinde besine olan ihtiyacı artırmakta; bu durum ise besin kaynaklarının önemli bir kısmını oluşturan yeni bitki çeşitlerine duyulan gereksinimi yükseltmektedir⁵. Ayrıca bitki, yalnızca insanlar için değil, tarımsal bakımdan önemli hayvanlar için de birincil derecede gıda kaynağı sağlamaktadır⁶. Bitki çeşitlerinin ıslahı; bitkilerde verimliliğin artırılması, zararlılarla mücadele ve besin

⁵ SULUK, KARASU, NAL, s. 387.

⁶ SULUK, KARASU, NAL, s. 387; PILA, TORREMANS, s. 200.

kalitesinin yükseltilmesi gibi amaçların yanı sıra gıda güvenliğinin artırılması ile çevre ve insan sağlığının korunması bakımından da önem arz etmektedir⁷.

Tarımın var olduğu günden beri bitki çeşitlerinin iyileştirilmesine dair çabalar vardır⁸. Ancak tarımsal ürünler bakımından fikri mülkiyet korumasının oldukça yeni bir mesele olduğu söylenebilir⁹. Islah faaliyeti, belirli koşullarla bir fikri üretim faaliyeti olup bu fikri çabanın korunması pek çok açıdan önemlidir. Zira yenilikçilik ve üretkenlik teşvik edilip bu hususta sürdürülebilir bir ortam sağlandığında; ekonomik büyüme, istihdamın artışı, teknolojik ve kültürel gelişim için elverişli bir zemin oluşmuş olacaktır¹⁰.

Islah faaliyeti kapsamında yeni üretim usullerinin ya da yeni ürünlerin meydana getirilmesi için ciddi yatırıma, nitelikli istihdama ve uzun süreli çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu koşullarda yeni bir ürün veya ürün yetiştirme usulü geliştirenler, bu çabalarının korunmasını arzulayacaktır. Koruma sağlanmadığında ise üretkenlik arzusunda düşüş meydana gelecek ve sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturulamayacaktır¹¹. Zira yeni çeşitlerin ıslahı, bir taraftan genelde oldukça pahalı ve ciddi zaman alan süreçlerle mümkün olduğu hâlde; diğer taraftan söz konusu ürünler piyasaya sürüldüğünde rahatlıkla kopyalanabilmektedir¹².

Islahçı haklarının gelişiminde, genlerle ilgili çalışmalarda alınan mesafe ile tarımsal faaliyetlerin sanayileşme süreciyle birlikte geçirdiği dönüşüm de etkili olmuştur¹³. Araştırma enstitüleri, üniversiteler, özel şirketler ve çiftçi birlikleri; farklı koşullara karşı dayanıklı, verimi yüksek, kaliteli ve güvenli çeşitlerin geliştirilmesi için yoğun çaba sarf etmektedir¹⁴. Dünya Fikri Mülkiyet Göstergeleri 2024 yılı raporuna göre 2023 yılında dünya genelinde yaklaşık 29.070 bitki çeşidi başvurusu yapılmıştır; bu rakam, 2022'ye kıyasla %6,6'lık bir artış anlamına gelmekte ve büyüme eğiliminin art arda sekizinci yılına ulaştığını göstermektedir. Küresel genişlemeye en büyük katkı Çin tarafından sağlanmış, onu Hollanda Krallığı (Kingdom of the Netherlands) izlemiştir¹⁵.

⁷ GÜNEŞ, s. 41; ERDİL, s. 525; BEKCAN, s. 16; GROSSE RUSE-KHAN, s. 12.

⁸ ÖZKAN, s. 613.

⁹ BLAKENEY, COHEN, CRESPI, s. 226.

¹⁰ BEKCAN, OLHAN, s. 18.

¹¹ BEKCAN, OLHAN, s. 18-19.

¹² BENTLY, SHERMAN, GANGJEE, JOHNSON, s. 698; PILA, TORREMANS, s. 201.

¹³ TEKİNALP, s. 751.

¹⁴ BALKAYA, ARIN, YANMAZ, s. 11.

¹⁵ World Intellectual Property Organization (WIPO). World Intellectual Property Indicators 2024 (1. b.), WIPO, 2024, s. 147, Erişim: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-941-2024-en-world-intellectual-property-indicators-2024.pdf> (E.T. 29.11.2025).

III. TARİHİ SÜREÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

A. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

Bitki çeşitlerinin fikri mülkiyet yoluyla korunmasına ilişkin ilk özel düzenleme, ABD’de 1930 tarihli *Plant Patent Act* (Bitki Patentleri Yasası) ile yürürlüğe girmiştir¹⁶. Avrupa’da ıslahçı haklarına ilişkin ilk yasal düzenlemeler sırasıyla Hollanda’da (1941), Almanya’da (1953) ve İsviçre’de (1975) ortaya çıkmıştır¹⁷.

Uluslararası hukuk bağlamında, 1883 tarihli Paris Sözleşmesi patentler, faydalı modeller, endüstriyel tasarımlar, markalar, hizmet markaları, ticaret unvanları, coğrafi işaretler ve menşe adları ile haksız rekabetin önlenmesine ilişkin hükümler içerdiği hâlde, yeni bitki çeşitlerine yer vermemektedir¹⁸. Yeni bitki çeşitlerinin korunmasına ilişkin ilk uluslararası sözleşme olan UPOV Sözleşmesi 1961 yılında kabul edilmiştir¹⁹. Sözleşmenin 23 ve devamı maddeleriyle “**Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Uluslararası Birliği** (*International Union for the Protection of New Varieties of Plants*) (UPOV) kurulmuştur. UPOV kısaltması, **Birliğin Fransızca adının baş harfleri esas alınarak oluşturulmuştur**²⁰. Bu birlik ile, bitki çeşitlerinin belirli bir sistem dâhilinde kayıt altına alınmasının yanı sıra, ıslahçılara geliştirdikleri bitki çeşitlerine ilişkin haklarını koruma fırsatı sunulması amaçlanmaktadır²¹.

Sözleşme 1972, 1978 ve 1991 yıllarında revize edilmiştir. Önceki dönemde bitki çeşidi koruması ile patent korumasının birlikte uygulanması, diğer bir ifadeyle çifte koruma yasaklanmışken, 1991 tarihli revizyon ile her iki koruma sisteminin eş zamanlı olarak uygulanmasına izin verilmiştir²². Ayrıca, 1991 tarihli revizyon ile tüm bitki tür ve cinsleri bakımından koruma kapsamı genişletilmiş (UPOV Sözleşmesi m. 3) ve koruma süresi de uzatılmıştır (UPOV Sözleşmesi m. 19)²³. UPOV Sözleşmesi ile bitki çeşitleri bakımından bir asgari koruma standardı belirlenerek üye devletlerin bu standardın altında olmamak üzere koruma sistemlerini geliştirmeleri öngörülmektedir²⁴.

İslahçı haklarının korunmasına ilişkin tartışmalar başladığından beri, korumanın patent sistemiyle mi yoksa müstakil bir rejimle mi sağlanacağı da tartışılmalı bir konudur. 1994 yılında imzalanan Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması’nın eki niteliğindeki TRIPS Anlaşması, bitki çeşitlerinin korunmasını zorunlu kılmış; ancak bu korumanın hangi sistemle sağlanacağı konusunda bağlayıcı bir

¹⁶ KUR, DREIER, s. 325; CORREA, s. 4.

¹⁷ TEKİNALP, s. 751; KUR, DREIER, s. 325.

¹⁸ China National Intellectual Property Administration (CNIPA) / World Intellectual Property Organization (WIPO), *Intellectual Property Basics: A Q&A For Students*, CNIPA / WIPO, Beijing–Geneva, 2019, s. 17.

¹⁹ TEKİNALP, s. 752 ve 2 nolu dipnot.

²⁰ TOPCU, TÜRKÜERSİN, s. 21.

²¹ ÖKTEM, ERMİŞ, BERKTAŞ, s. 125.

²² CORREA, s. 4; World Intellectual Property Organization, *International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV)*, WIPO Lex, n.d., <https://www.wipo.int/wipolex/en/treaties/details/27>, (E.T. 26.11.2025).

²³ PRIFTI, s. 3.

²⁴ BEKCAN, s. 17.

düzenleme getirmemiştir. TRIPS Anlaşması'nın 27. maddesine göre taraf devletler, bitki çeşitlerini patentle koruyabilir, patent dışında bağımsız bir sistem öngörebilir veya her iki koruma türünü birlikte benimseyerek karma bir koruma modeli uygulayabilir²⁵.

Avrupa Birliği, TRIPS Anlaşması'ndan kısa bir süre sonra UPOV Sözleşmesi'ne katılmış ve sözleşmede öngörülen sistemi uygulamak üzere Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü'nü yürürlüğe koymuştur²⁶.

Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü ile yeni bir fikri mülkiyet hakkı olarak “Topluluk Bitki Çeşidi Hakkı (The Community Plant Variety Right, CPVR)” tanınmış olmaktadır²⁷. Ayrıca, tüzüğün öngördüğü sistemin icrası ve işlemlerinin yürütülmesi amacıyla 1994 yılında bir AB ajansı olarak kurulan “Topluluk Bitki Çeşidi Ofisi (*Community Plant Variety Office-CPVO*)” Fransa'da faaliyet göstermektedir²⁸. CPVO'nun yetkileri kapsamında başvuruların şekli olarak ve esasın incelenmesi, çeşitlerin teknik incelenmesi, çeşit adlarının onaylanması ve Topluluk Bitki Çeşidi Hakkı'nın iptaline karar verilmesi gibi işlemler bulunmaktadır²⁹.

Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü, üye devletlere bitki çeşitlerinin korunması bakımından ulusal düzeyde koruma veya topluluk düzeyinde koruma olmak üzere iki seçenek sunmaktadır³⁰. Tasarım ve markalara ilişkin tüzüklerde öngörülen ulusal hukukların uyumlaştırılmasına yönelik yöntem, Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü'nde benimsenmemiş; bu nedenle üye devletlerin iç hukuklarındaki hükümler yürürlükte kalmaya devam etmiş, ancak ıslahçılara koruma sistemleri arasında seçim yapma imkânı tanınmıştır³¹.

Yeni bitki çeşitleri bakımından patentlerde aranan “buluş basamağı” koşulunun sağlanması çoğu durumda mümkün değildir; zira ıslah faaliyetlerine konu buluşlar genellikle aşikâr niteliktedir³². Bu nedenle, bitki çeşitlerinin özelliklerine ve ıslahçı ile girişimcilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde kurgulanmış “*sui generis*” bir koruma sistemi daha isabetli görülmektedir³³. Nitekim günümüzde Türkiye ve Çin'in de aralarında bulunduğu ülkeler yeni bitki çeşitlerini özel kanunlarla koruma altına almaktadır³⁴.

Birleşik Krallık'ta da benzer şekilde, bitki çeşitlerinin korunması amacıyla 1997 tarihli “Bitki Çeşitleri Yasası (*Plant Varieties Act*)” kabul edilmiş ve böylece patent koruması dışında, “*sui*

²⁵ ODMAN BOZTOSUN, s. 47-48; KUR, DREIER, s. 325; CORREA, s. 7; ÖZKAN, s. 615.

²⁶ TEKİNALP, s. 752; PİLA, TORREMANS, s. 199; KUR, DREIER, s. 325.

²⁷ ODMAN BOZTOSUN, s. 64.

²⁸ ODMAN BOZTOSUN, s. 64; ARIKAN, Avrupa, s. 170; ÇELEN, ÇAKMAK, s. 61; KIEWIET, s. 319.

²⁹ KIEWIET, s. 319.

³⁰ KIEWIET, s. 319.

³¹ KUR, DREIER, s. 325-326.

³² BENTLY, SHERMAN, GANGJEE, JOHNSON, s. 698.

³³ BENTLY, SHERMAN, GANGJEE, JOHNSON, s. 698.

³⁴ CNIPA / WIPO, Intellectual Property Basics: A Q&A For Students, s. 24.

generis” nitelikte bir fikri mülkiyet rejimi benimsenmiştir³⁵. Bu yasa ile 1991 tarihli UPOV Sözleşmesi hükümleri iç hukuka aktarılmış ve böylece TRIPS Anlaşması ile AB düzenlemelerinin öngördüğü yükümlülükler yerine getirilmiştir³⁶.

Amerika Birleşik Devletleri’nde ise “1970 tarihli Bitki Çeşitlerini Koruma Kanunu (*Plant Variety Protection Act*)” ile bitki çeşitlerinin korunması öngörülmüş olup söz konusu kanun, bazı bitki türleri bakımından patent verilmesine de imkân tanıyan hükümler içermektedir³⁷.

B. TÜRK HUKUKUNDA BİTKİ ÇEŞİTLERİNİN KORUNMASI

Türkiye Büyük Millet Meclisi, UPOV Sözleşmesi’nin onaylanmasını uygun bulmuş³⁸ ve Bakanlar Kurulu da 09.07.2007 tarihinde anılan sözleşmeye katılma kararı alınmıştır³⁹. Türkiye, UPOV nezdinde 18.11.2007 tarihinden itibaren sözleşmenin tarafı kabul edilmektedir⁴⁰. Türkiye, sözleşmenin tarafı olmasının yanı sıra UPOV’un da 65. üyesi olmuştur⁴¹.

Türkiye’de koruma şekli bakımından bitki çeşitlerinin müstakil bir kanunla korunması tercih edilmiştir. Nitekim Türk hukukunda bitki çeşitleri patent koruması dışında tutulmuştur (SMK m.82). İslahçı hakkı bir sınai hak olmasına rağmen, entegre devre topografyalarında olduğu gibi 6769 sayılı SMK dışında düzenlenmiştir⁴².

Türkiye ekonomisinde tarım ciddi bir yere sahip olduğu hâlde, YBÇK’nın ancak 2004 yılında yürürlüğe girebilmiş olması dikkat çekicidir⁴³. Nitekim tarımsal kapasitesi Türkiye’ye nazaran zayıf olan Bulgaristan’ın bitki çeşitlerinin korunmasına dair düzenlemeyi 1997 yılında yürürlüğe koyduğu⁴⁴ göz önüne alındığında, YBÇK’nın kabulündeki gecikme daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kanunla yeni bitki çeşitlerinin ve bunları islah edenlerin haklarının korunması suretiyle bitki çeşitlerinin geliştirilmesi amaçlanmakta olup, kanun kapsamına bir sınırlamaya gidilmeksizin tüm bitki çeşitleri dâhildir (YBÇY m. 2). YBÇK ile AB düzenlemeleri ile uyumlu bir sistem kurmak hedeflenmiştir⁴⁵. YBÇK’nın temel referansları, gerekçede de vurgulandığı üzere, UPOV Sözleşmesi ve Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü’dür⁴⁶. YBÇK ile Bakanlığa verilen görevleri yürütmek üzere, Bitkisel

³⁵ TORREMANS, s. 96.

³⁶ TORREMANS, s. 96.

³⁷ STİM, s. 77 ve 125; WIPO Lex, Plant Variety Protection Act, WIPO Resmî Mevzuat Veritabanı, <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/20094> (E.T. 29.11.2025).

³⁸ 5061 sayılı Kanun, Kabul Tarihi: 13.03.2007, Resmî Gazete, 17.03.2007, Sayı: 26465.

³⁹ RG: 28.07.2007-26596

⁴⁰ <https://www.upov.int/en/about-upov/members/> (E.T. 17.10.2025).

⁴¹ ÖKTEM, ERMİŞ, BERKTAŞ, s. 132.

⁴² MİNDEK, s. 20.

⁴³ SULUK, KARASU, NAL, s. 387.

⁴⁴ KAZANDJIEVA, s. 238; UZUNDUMLU, s. 68.

⁴⁵ BAĞCI, YILMAZ, s. 300.

⁴⁶ ÇELEN, ERÇİK, s. 35; Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu Raporu (1/669), <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c037/tbmm22037040ss0323.pdf> (E.T. 21.10.2025).

Üretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Tohumculuk Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir⁴⁷. Tescil işlemlerine ilişkin süreç ise Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği⁴⁸ çerçevesinde Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü (TTSM) tarafından yürütülmektedir. Ayrıca 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu'nda⁴⁹ da tescile dair hükümler bulunmaktadır.

Son olarak, ıslahçı hakkı her ne kadar müstakil bir kanunla düzenlenmiş olsa da birçok yönüyle patent hakkına benzemektedir⁵⁰. Ancak bitki çeşidi korumasını patentten ayıran önemli bir fark, YBÇK m. 47 uyarınca genetik yapısını sürdürmeyen çeşitler bakımından idareye iptal yetkisi tanınmış olmasıdır⁵¹.

IV. BİTKİ, BİTKİ ÇEŞİDİ VE ISLAHÇI KAVRAMLARI

YBÇK'da "bitki" kavramının tanımına yer verilmemiştir. Doktrinde *Odman Boztosun* bitkiyi "bitkiler âlemi içerisindeki canlıların genel adı" olarak tanımlamaktadır⁵². Bitki çeşidi ise YBÇK'da tanımlanmış olup⁵³ bu tanımdan ve YBÇK'nın genelinden korumanın sadece bitki çeşitlerine yönelik olduğu; hayvanların, virüs, bakteri, mikroorganizmaların korunmasının YBÇK dışında kaldığı anlaşılmaktadır⁵⁴.

"İslah" kelimesi Arapça kökenli olup "iyileştirme" anlamına gelmektedir⁵⁵. Bitkilerin ıslahı, geleneksel usullerin yanı sıra genetik çalışmalarla da yapılabilen bir faaliyettir⁵⁶. Bir bitkiye, içinde yer aldığı türün hali hazırda bulundurmadığı özellikleri kazandırma faaliyetini yapan kişiye "ıslahçı", bu faaliyete ise "ıslah" denilmektedir⁵⁷. İşte ıslahçıya yaptığı iyileştirmenin karşılığı olarak tanınan sınai hak "ıslahçı hakkı"dır⁵⁸. İslahçı hakları için "*Bitki Çeşit Hakları (Plant Variety Rights)*" kavramı da kullanılmaktadır⁵⁹. YBÇK'ya göre ıslahçı "Yeni bir bitki çeşidini ıslah eden veya bulan ve geliştiren kişiyi" ifade etmektedir (YBÇK m. 2). *Tekinalp* Kanun'daki ifadelerden hareketle, başkasınca bulunan

⁴⁷ Tarım ve Orman Bakanlığı Merkez Teşkilatı Birimlerinin Görev, Yetki ve Sorumluluklarına Dair Yönerge (2022/2), Madde 27/1-b, [https://www.tarimorman.gov.tr/HHGM/Belgeler/Merkez%20Teskilat%C4%B1%20\(19.7.2025\).pdf](https://www.tarimorman.gov.tr/HHGM/Belgeler/Merkez%20Teskilat%C4%B1%20(19.7.2025).pdf) (E.T. 17.10.2025).

⁴⁸ Resmî Gazete, 17.09.2024, Sayı: 32665.

⁴⁹ Resmî Gazete, 08.11.2006, Sayı: 26340.

⁵⁰ TEKİNALP, s. 757; ARIKAN, Avrupa, s. 155; SULUK, s. 95.

⁵¹ TEKİNALP, s. 757.

⁵² ODMAN BOZTOSUN, s. 25.

⁵³ 5042 Sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun madde 2: "Bu Kanunda geçen ;... e) Çeşit : İslahçı hakkının verilmesi için gerekli şartların karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın, bir veya birden fazla genotipin ortaya çıkardığı bazı özelliklerin kendisini göstermesiyle tanımlanan ve aynı tür içindeki diğer genotiplerden en az bir tipik özelliği ile ayrılan ve değişmeksizin çoğaltmaya uygunluğu bakımından bir birim olarak kabul edilen en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubunu...ifade eder".

⁵⁴ BEKCAN, OLHAN, s. 19.

⁵⁵ ODMAN BOZTOSUN, s. 44.

⁵⁶ GÜNEŞ, s. 41; TÜYSÜZ, s. 42.

⁵⁷ SULUK, KARASU, NAL, s. 387.

⁵⁸ SULUK, KARASU, NAL, s. 387; TÜYSÜZ, s. 53.

⁵⁹ ÇELEN, ÇAKMAK, s. 61.

çeşidi geliştiren kişinin de YBÇK kapsamında “*ıslahçı*” olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir⁶⁰.

V. KORUMA ŞARTLARI

UPOV’da benimsenen koruma şartları (5 ila 9. maddeler)⁶¹ Türk hukuku bağlamında da benimsenmiştir⁶². Nitekim bir bitki çeşidinin YBÇK kapsamında korunabilmesi için kanunda aranan diğer şartlara da sahip olmak koşuluyla, yeknesak, yeni, farklı ve durulmuş olması gerekmektedir (YBÇK m. 3). Ayrıca koruma için tescil de zorunludur.

A. YEKNESAKLIK

Yeknesaklık şartının sağlanabilmesi için, bir çeşit çoğaltıldığında tescile esas özellikler bakımından aynı biçimli veya aynı nitelikte ürünler vermelidir. Ancak bu karşılaştırmada çoğaltım yöntemine ilişkin farklılıklar nazara alınmayacaktır (YBÇK m. 7).

Bu koşul bağlamında, tüm ürünlerde birebir aynılık (“*mutlak yeknesaklık*”) şart olmayıp, “*nisbi yeknesaklık*” yeterlidir⁶³. Bu koşul “*bir örneklik*” olarak da ifade edilmiştir⁶⁴.

B. YENİLİK

YBÇK ile yeni bitki çeşidi koruması için, tasarım ve patentlerde aranan yenilik unsuru da aranmaktadır⁶⁵. Yenilik için, bitki çeşidinin; hasat edilmiş ürününün yahut fidan veya fide gibi çoğaltım materyalinin belirli bir süre öncesine kadar kamuya sunulmamış olması gerekir. Bu süre yurt içinde bir, yurt dışında dört yıldır. Ağaç ve asmalarda ise yurt içi ve yurt dışı ayrımı olmaksızın süre altı yıldır (YBÇK m. 5). Örneğin bir ıslahçı adayı yeni bir fasulye çeşidi geliştirmiş ve bu çeşidi 01.06.2025 tarihinde satmaya başlamıştır. 01.01.2026 tarihinde ise bu çeşidin tescili için başvuruda bulunmuştur. Kamuya sunma tarihinin üzerinden bir yıl geçmediği için çeşidin yenilik şartı zarar görmemiştir. Ancak ıslahçı adayı bu çeşidi 01.06.2025 tarihinde sattıktan, başka bir deyişle kamuya sunduktan iki yıl sonra, yani 01.06.2027 tarihinde tescil başvurusu yaptığı anda artık yenilikten bahsedilemeyecektir.

Yeniliği ortadan kaldırmayacak durumlar YBÇK m. 5/2’de sayılmıştır. Bu durumlar arasında “çeşidin resmî kataloğa kaydı gibi yasal yükümlülüklerden doğan faaliyetler” de yer almaktadır. Bu kapsamda bir çeşit için üretim izni alınması ve çeşidin millî çeşit listesinde yer alması yeniliği ortadan kaldırmayacaktır. Nitekim ıslahçı hakkı başvurusu, Bakanlık tarafından “çeşidin millî çeşit listesinde yayımlanması nedeniyle yenilik şartını taşımadığı” gerekçesiyle reddedilen davacının açtığı davada, ilk derece mahkemesince; YBÇK m. 5/2-e’ye ve aynı doğrultuda hükümler içeren UPOV Sözleşmesi’ne

⁶⁰ TEKİNALP, s. 1116.

⁶¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/07/20070728-1.htm>, (E.T. 27.11.2025).

⁶² MİNDEK, s. 58.

⁶³ ODMAN BOZTOSUN, s. 112.

⁶⁴ TEKİNALP, s. 1122.

⁶⁵ KILIÇOĞLU, s. 8.

dair açıklayıcı notların 6. paragrafının IV. bendine ile Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü m. 10/2'ye atıf yapılarak, bir çeşidin millî çeşit listesinde yer alması için başvuru yapılmasının yeniliği ortadan kaldırmayacağı gerekçesiyle dava kabul edilmiştir⁶⁶. Karara karşı yapılan istinaf başvurusu BAM dairesi tarafından esastan reddedilmiş ve temyiz aşamasında BAM dairesinin kararı Yargıtay tarafından onanmıştır⁶⁷. Kanaatimizce karar isabetlidir. Zira bir taraftan bitki çeşidinin üretimi için Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği'ne göre izin alınması kapsamında millî çeşit listesinde yer alma yükümlülüğü getirilirken, diğer taraftan bu listede yer almanın yeniliği ortadan kaldıracığının ileri sürülmesi doğru olmayacaktır. Kaldı ki kararda atıf yapılan hem YBÇK m. 5/2 hem de Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü m. 10/2'de, yasal yükümlülükler gereği yapılacak kayıtların yeniliği ortadan kaldırmayacağı açıkça belirtilmektedir.

C. FARKLILIK

Bir çeşit, başvuru tarihinde herkesçe bilinen çeşitleriyle kıyaslandığında bu çeşitlerden açık bir şekilde ayırt edilebiliyorsa, tescili talep edilen çeşidin “farklı” olduğu kabul edilecektir. Rüçhan hakkı kapsamında bir başvuru varsa, başvuru tarihi yerine rüçhan tarihi esas alınacaktır. Bir çeşit için başka bir ülkede tescil sağlanmış olması veya çeşidin katalogta bulunması hâlinde, söz konusu çeşidin herkesçe bilinen bir çeşit olduğu kabul edilecektir. Herkesçe bilinme hususu değerlendirilirken, çeşidin bir referans koleksiyonunda yahut mesleki bir teşekkülün katalogunda bulunması veya kullanımının başlaması gibi hususlar nazara alınır (YBÇK m. 6).

Farklılık şartıyla bağlantılı olarak, başvuru sırasında çeşide bir isim verme zorunluluğu vardır (YBÇK m. 9)⁶⁸. Yeni bitki çeşidi koruması için gerekli olan bu isim, markanın ayırt ediciliğine benzer bir işlev üstlenmektedir⁶⁹.

D. DURULMUŞLUK

Durulmuşluk şartının sağlanabilmesi için ise çeşidin tekraren çoğaltıldığında ya da belirli üretim süreçleri neticesinde değişikliğe uğramadan tescile konu özelliklerini muhafaza etmesi gerekir (YBÇK m. 8). *Tekinalp*, durulmuşluk şartını “*yeknesaklığın yerleşik hale gelmesi*” olarak tanımlamaktadır⁷⁰. Dolayısıyla durulmuşluk (“*stability*”) koşulu yeknesaklıkla doğrudan ilişkili bir koşuldur⁷¹.

E. TESCİL

Korumadan ve YBÇK hükümlerinden yararlanabilmek için gerekli diğer bir şart da ıslahçı hakkının tescil edilmiş olmasıdır. Nitekim YBÇK m. 32'de, korumadan faydalanılabilmesi için

⁶⁶ Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 29.11.2016, E. 2015/373, K. 2016/372: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁶⁷ Y. 11. HD, T. 08.04.2019, E. 2018/915, K. 2019/2716: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁶⁸ SULUK, KARASU, NAL, s. 389.

⁶⁹ ARIKAN, Avrupa, s. 155 vd.

⁷⁰ TEKİNALP, s. 1122.

⁷¹ TÜYSÜZ, s. 140.

Bakanlığa yazılı başvuruda bulunulması gerektiği düzenlenmiş; ayrıca birçok maddede de “tescil” (m. 33), “tescilin ilanı” (m. 44) ve “tescile itiraz” (m. 45) gibi tescile ilişkin hükümler yer almıştır. Tescil konusunda, diğer sınai haklardan farklı olarak, görevli ve yetkili merci Türk Patent ve Marka Kurumu değil, Bakanlık’tır (YBÇK m. 2-b ve m. 32)⁷². UPOV Sözleşmesi’nde de koruma için çeşit isminin tescili zorunlu kılınmıştır (m. 20/3).

Koruma için tescilin şart olduğu hususuyla ilgili bir uyuşmazlıkta, üniversitede öğretim elemanı olan davacı; davalılarla tohum üretimi ve ıslahı konusunda sözleşme yaptıklarını, kendisinin ıslahçı olduğunu ve davalıların sözleşmeye aykırı davrandıklarını ileri sürerek ıslahçı payının kendisine ödenmesini talep etmiştir. Dava asliye ticaret mahkemesinde görülmekle birlikte, mahkeme, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesinin görevli olduğu gerekçesiyle görevsizlik kararı vermiştir⁷³. Görevsizlik kararı sonrası dosya, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi sıfatıyla Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından görülmüş ve esas hakkında karar verilmiştir⁷⁴. Yargıtay ise temyiz incelemesinde, davacının YBÇK kapsamında yapılmış bir tescil başvurusu bulunmadığı gerekçesiyle uyuşmazlığın ihtisas mahkemesinde değil, genel hükümler çerçevesinde çözülmesi gerektiğine hükmetmiş ve kararı bozmuştur⁷⁵. Kanaatimizce bu değerlendirme isabetlidir; zira tescil süreci kapsamlı araştırma ve teknik inceleme gerektiren bir süreçtir. Bu süreç tamamlanmadan ihtisas mahkemelerinin görev alanının genişletilmesi ve davacının fikri mülkiyet korumasından yararlandırılması, “ıslahçı hakkı” koruma sistematığıyla bağdaşmayacaktır.

VI. KORUMADAN YARARLANACAKLAR, KORUMA SÜRESİ VE KAPSAMI

Korumadan dört grubun yararlanması mümkündür (YBÇK m. 4):

- a) Türk vatandaşları,
- b) Türkiye’de iş merkezi veya ikametgâhı bulunan kişiler,
- c) UPOV Sözleşmesi kapsamında başvuru hakkı olanlar,
- d) Karşılıklılık ilkesi kapsamında Türk vatandaşlarına koruma sağlayan devletlerin vatandaşları.

Yargıtay’ın önüne gelen bir uyuşmazlıkta, Hollanda uyruklu davacı Türkiye’de tescil başvurusu yapmış; ancak Bakanlık, tescile konu bitki çeşidinin ticarete konu olduğunun ispatlanamadığı gerekçesiyle başvurunun yapılmamış sayılmasına karar vermiştir. Davacının söz konusu idari işlemin

⁷² SULUK, KARASU, NAL, s. 389; Açıklama: YBÇK 2-b’de “Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı” ibaresi geçiyorsa da 1 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin (Resmî Gazete, 10.07.2018, Sayı: 30474.) 410 vd. maddeleri ile anılan bakanlığın ismi “Tarım ve Orman Bakanlığı” olarak değiştirilmiştir

⁷³ Antalya 1. Asliye Ticaret Mahkemesi, T. 03.11.2010, E. 2010/454, K. 2010/458: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 13.10.2025).

⁷⁴ Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi (Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi sıfatıyla), T. 27.02.2014, E. 2010/511, K. 2014/141: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 13.10.2025).

⁷⁵ Y. 11. HD, T. 19.01.2015, E. 2014/15213, K. 2015/633: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 13.10.2025).

iptaline yönelik davası, ilk derece mahkemesi tarafından kabul edilmiş⁷⁶ ve karara karşı yapılan temyiz başvurusu da Yargıtay tarafından reddedilmiştir⁷⁷. Görüldüğü üzere, davacı her ne kadar Türk vatandaşı değilse de YBÇK m. 4 kapsamında, UPOV Sözleşmesi'ne taraf olan Hollanda devletinin⁷⁸ vatandaşı olması nedeniyle Türkiye'de başvuru hakkı bulunmaktadır. Bu kapsamda korumadan yararlanmasına bir engel bulunmamaktadır. Nitekim ilk derece mahkemesince davacının Bakanlık kararına yönelik itirazı da kabul edilmiştir.

UPOV Sözleşmesi'nin 19. maddesinde, hakkın sabit bir süre için verileceği; asgari sürenin, hakkın verildiği tarihten itibaren yirmi yıldan kısa olamayacağı, ancak asmalar ve ağaçlar için asgari sürenin yirmi beş yıl olduğu belirtilmiştir. Türk hukukunda koruma süresi, tescilden itibaren yirmi beş yıl olup bazı bitkiler bakımından otuz yıl olarak belirlenmiştir (YBÇK m. 10). Farklı hukuk sistemlerinde de farklı bitkiler için değişik koruma süreleri öngörülebilmektedir. Örneğin, İngiliz hukukunda güller için on beş yıl, patatesler için otuz yıl koruma süresi öngörülmektedir⁷⁹.

UPOV Sözleşmesi'nin 1978 tarihli metninin 4. maddesinde ve 1991 tarihli metninin 3. maddesinde, üyelere korumayı öncelikle asgari sayıda cins ve türle kısıtlama imkânı, ardından bu sayıları artırma yükümlülüğü yüklenmektedir. Fakat Belarus, Makedonya ve Azerbaycan dışındaki üyeler, aynı zamanda TRIPS Anlaşması'na taraftır. Anılan anlaşmada ise “*türler veya cinsler*”e yönelik bir kısıtlama bulunmamaktadır. Dolayısıyla anılan üç ülke dışındaki TRIPS Anlaşması'na taraf olan üyelerin tüm çeşitler bakımından koruma sorumluluğu altında oldukları değerlendirilmektedir⁸⁰.

UPOV Sözleşmesi'nin 1991 tarihli versiyonunun yukarıda anılan 3. maddesinde ikili bir ayırım vardır. Birinci fıkrada birliğe hâlihazırda üye olan ülkeler bakımından düzenlemeye gidilmişken, ikinci fıkrada yeni üye olacılara ilişkin uygulama belirlenmiştir. Türkiye'nin üyelik tarihi nazara alındığında cins ve türlere ilişkin sınırlama UPOV m. 3/2'ye göre belirlenmelidir. Bu kapsamda m. 3/2'de, üye devletlerin sözleşme ile bağlı hale geldiği tarih itibarıyla “*en az 15 bitki türü ya da cinsine*”, bu tarihten başlamak üzere on yıl dolduğundan itibaren ise “*tüm bitki cins ve türlerine*” koruma sağlamak zorunda olduğu hükme bağlanmıştır⁸¹. Korunacak cins ve türlere ilişkin olarak YBÇK'da bir kısıtlama hükmü bulunmamaktadır.

Konuya ilişkin bir davada, davacı tarafça bitki çeşidinin korunması için yapılan başvurunun reddine ilişkin Bakanlık kararının iptali talep edilmiştir. Davalı Bakanlık, savunmasında UPOV Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre Bakanlıkça belirlenen tür listesinde talep konusu bitki çeşidinin

⁷⁶ Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 27.04.2010, E. 2008/142, K. 2010/110: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 29.10.2025).

⁷⁷ Y. 11. HD, T. 27.02.2012, E. 2010/11626, K. 2012/2732: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁷⁸ International Union for the Protection of New Varieties of Plants, Members of the International Union for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV), n.d., <https://www.upov.int/en/about-upov/members> (E.T. 27.11.2025).

⁷⁹ TORREMANS, s. 96.

⁸⁰ RIBERIO, s. 15.

⁸¹ Sözleşme Türkçe metni için bkz. Resmî Gazete, 28.07.2007, Sayı: 26596; <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/07/20070728-1.htm> (E.T. 27.10.2025)

bulunmadığını belirtmektedir. İlk derece mahkemesi, YBÇK’nın 1. maddesine atıf yaparak anılan yasa kapsamında tüm bitki türlerinin korunduğunu ve UPOV Sözleşmesi’nin TBMM tarafından henüz onaylanmadığını gerekçe göstererek idari işlemin iptaline karar vermiştir⁸². Karar, davalı tarafça temyiz edilmiş ise de Yargıtay tarafından onanmıştır⁸³.

Yine benzer bir uyuşmazlıkta, davacı; bitki çeşidi ıslahçı hakkının tesciline yönelik talebinin, davalı Bakanlık tarafından “söz konusu çeşidin Bakanlıkça belirlenen listede bulunmadığı” gerekçesiyle reddine ilişkin Bakanlık işleminin iptalini talep etmiştir. İlk derece mahkemesi kararında, YBÇK’ya göre türler bakımından sınırlama yapılamayacağını; ancak Türkiye’nin kabul ettiği UPOV Sözleşmesi ile sınırlama hususunda akit devletlere yetki verildiğini ve Anayasa m. 90 gereğince usulüne uygun yürürlüğe giren anlaşmaların yasalara göre öncelikli olarak uygulanmasının mümkün olduğunu belirttikten sonra, somut olayda başvuru tarihinin (27.10.2006) sözleşmenin kabul tarihinden (13.03.2007) önce olduğunu; dolayısıyla başvuru tarihi itibarıyla sözleşmenin iç hukukta yer almadığını ifade ederek davalı Bakanlığın ret işleminin iptaline karar vermiştir⁸⁴. Karar, davalı tarafça temyiz edilmiş ise de Yargıtay tarafından onanmıştır⁸⁵.

Yukarıda atıf yapılan kararlardan anlaşılacağı üzere, YBÇK’da bir tür veya cins sınırlaması yapılmadığı için UPOV Sözleşmesi yürürlüğe girinceye kadar davalı idarenin bu yönde bir sınırlama yapması mümkün değildir. Dolayısıyla Bakanlığın, UPOV Sözleşmesi’nin yürürlük tarihinden önce yapılan başvuruları, tür veya cinsin Bakanlıkça belirlenen listede bulunmadığı gerekçesiyle reddetmesi hukuken mümkün kabul edilmemiştir. Ancak ara dönemde, yani UPOV Sözleşmesi’nin kabul tarihinden başlamak üzere on yıllık sürede Bakanlığın sınırlayıcı işlemi geçerli olacaktır. Dolayısıyla bu dönemde yapılan bir başvurunun, tür veya cinsin Bakanlıkça belirlenen listede bulunmadığı gerekçesiyle reddedilmesi mümkündür. Korunacak türlere ilişkin olarak hâlihazırda Bakanlıkça belirlenen “Kayıt Altına Alınacak Tür Listesi” başlıklı bir liste de bulunmaktadır⁸⁶. Ancak UPOV Sözleşmesi’nin kabul edildiği tarihin üzerinden on yıl geçmiş olduğundan UPOV m. 3/2 gereğince artık yapılacak müracaatların anılan listede türün veya cinsin yer almadığı gerekçesiyle reddedilmesi mümkün değildir.

İslahçı hakkı bakımından, diğer sınai haklarda olduğu gibi “ülkesellik” ilkesi geçerli olduğundan Türkiye’de yapılacak tescil ile sadece Türkiye’de koruma sağlanacaktır. Yurt dışında koruma

⁸² Ankara 2. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 05.04.2007, E. 2006/382, K. 2007/91: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁸³ Y. 11. HD, T. 27.10.2008, E. 2007/8562, K. 2008/11913: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁸⁴ Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 05.06.2007, E. 2007/74, K. 2007/122: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁸⁵ Y. 11. HD, T. 01.12.2008, E. 2007/10460, K. 2008/13611: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁸⁶ Erişim: https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/2024%20G%C3%BCbre%20Analizinde%20Yetkilendirilen%20Laboratuvarlar%20ve%20Referans%20Kurulu%C5%9Flar%C4%B1%20G%C3%BCncellenmi%C5%9Ftir/B%C3%9CGEM%20G%C3%9CBRE%20ANAL%C4%B0Z%20PROTOKOL%20DUYURUSU/Bitkisel%20C3%9Cretim/Tohumculuk/Kay%C4%B1t%20T%C3%BCr%20Listesi/Kayit_Tur_Listesi.pdf, (E. T. 27.10.2025)

isteniyorsa, talebin kapsamına göre UPOV Sözleşmesi kapsamında veya AB nezdinde tescil yaptırmak gerekecektir⁸⁷.

VII. HAK SAHİPLİĞİ

Hak sahipliği ıslahçıya ait olup, ıslahçı bu kapsamda kullanma, tasarrufta bulunma, çeşidin korunması için tedbir alma, tecavüz durumunda hukuk davası açma ve ceza davası için şikâyetçi olma haklarını kullanabilecektir (YBÇK m. 10). Ayrıca ıslahçının üretim, satış, depolama vb. inhisarî yetkileri de bulunmaktadır (YBÇK m. 14).

Bir işverene bağlı olarak çalışanların işlerini yaptıkları esnada bulup geliştirdikleri yahut ıslah ettikleri çeşitlerin sahipleri işverenler olacaktır (YBÇK m. 11). Sipariş usulü üretim gibi, taraflar arasında hizmet ilişkisi bulunmayan sözleşmeler bakımından ise sözleşmede aksine hüküm bulunmadığı takdirde hak sahibi işveren olacaktır (YBÇK m. 13).

Islahçı hakları, SMK kapsamındaki sınai haklarda olduğu gibi (SMK m. 148) devir ve miras gibi hukuki işlemlere konu olabilir (YBÇK m. 49)⁸⁸.

Islahçı hakkı için lisans verildiğinde, aksine bir hüküm sözleşmede bulunmadığı takdirde verilen lisans inhisarî nitelikte değildir. Bu durumda lisans veren, hakkı bizzat kullanabileceği gibi başka kişilere de lisans verebilecektir. Lisans alanın lisansı inhisarî değilse doğrudan dava açma hakkı bulunmamaktadır. Ancak hakka tecavüz durumunda, noter kanalıyla lisans verene yapılacak bildirim neticesinde lisans veren davayı reddeder yahut üç ay süreyle lisans alana cevap vermezse, lisans alan dava açabilecektir (YBÇK m. 50).

Bir lisansın inhisarî lisans olması için sözleşmede doğrudan “inhisarî” ifadesine yer verilmesine gerek yoktur. Bu anlama gelebilecek bir hüküm, lisansın inhisarî lisans olarak kabul edilmesi için yeterlidir. Nitekim, davacı Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nün davalı özel şirket aleyhine açtığı lisans ihlali ve tazminat davasında, ilk derece mahkemesi; çeşidin hak sahibi olan Çukurova Tarımsal Araştırma Enstitüsü ile davacı Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü arasındaki sözleşmede yer alan “*çeşit haklarının yükleniciye devrinden sonra Enstitü, yüklenicinin izni olmadan çeşidin üretim ve pazarlama hakkını sözleşme süresince, başka bir yükleniciye devredemez*” hükmünün sınırlayıcı niteliğini dikkate alarak, taraflar arasındaki lisans sözleşmesinin inhisarî lisans sözleşmesi niteliğinde olduğu sonucuna varmıştır. Bu kapsamda, inhisarî lisans alanın da dava açma hakkı vardır. İlk derece mahkemesi bu gerekçelerle davayı kabul ederek davalı aleyhine tazminata hükmetmiş ve karar, temyiz aşamasında Yargıtay tarafından da onanmıştır⁸⁹.

⁸⁷ SULUK, KARASU, NAL, s. 389.

⁸⁸ OKUTAN NİLSSON, s. 553-554.

⁸⁹ Y. 11. HD, T. 20.12.2016, E. 2015/15709, K. 2016/9711 [İlk Derece: Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesi (Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi sıfatıyla), T. 28.04.2015, E. 2012/601, K. 2015/197]: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T.

Yine, Yargıtay tarafından onanan başka bir ilk derece mahkemesi kararında; lisans veren üçüncü kişi ile lisans alan davacı arasındaki sözleşmede, “*davacı şirketin esperia cinsi buğday ile carizma ve devante isimli buğdaylar yönünden koruma prosedürüne ilişkin başvuruları Türkiye’de yapmaya yetkili kılındığı*”na dair maddenin yer alması nedeniyle lisans anlaşması inhisarî nitelikte kabul edilerek hüküm kurulmuştur⁹⁰.

Tükenme ilkesi, ıslahçı hakkı bakımından da geçerlidir. Ancak çoğaltmaya imkân veren faaliyetler ile koruma kapsamı dışındaki bir ülkeye çoğaltma amacıyla yapılacak ihracat, hakkın tükenmesi kapsamında değerlendirilemez (YBÇK m. 31). Tükenme ilkesi, UPOV Sözleşmesi gereği ulusal tükenme olarak kabul edilmiştir⁹¹.

VIII. TECAVÜZ, YARGISAL KORUMA VE USUL

A. TECAVÜZ OLUŞTURAN EYLEMLER

İslahçı hakkına tecavüz oluşturan eylemler şunlardır:

1- İslahçıya YBÇK’nın 14. maddesi ile tanınan üretim, çoğaltım ihraç vb. eylemleri ıslahçının rızası dışında gerçekleştirmek,

2- Hak sahibinin yetkilerinin ihlal edildiğini bilerek çoğaltım unsurlarını (fide, fidan vb.) piyasaya sürmek, ithalat veya ihracat işlemine tabi tutmak ya da bu doğrultuda stoklamak.

3-Lisans alanın kendisine verilen yetkinin sınırlarını aşması,

4- YBÇK m. 9/4’te belirtilen tescilli bir çeşit ismini aynen yahut benzer şekilde yakın yahut aynı cins başka bir çeşit için kullanmak,

5- Tescilli bir çeşidin çoğaltım unsurlarını piyasaya sürerken tescile konu ismi kullanmamak,

6- İslahçı hakkının gaspedilmesi,

7- Yukarıda belirtilen fiillerin işlenmesine ortaklık veya yardım yahut bu fiillerin işlenmesini kolaylaştırma,

8- Haksız üretim veya piyasaya sürüm neticesi olup elinde bulunan ürünün kaynağını açıklamamak (YBÇK 56).

27.10.2025).; Aynı yönde Y. 11. HD, T. 02.01.2019, E. 2017/1172, K. 2019/4 (İlk Derece: Diyarbakır 3. Asliye Hukuk Mahkemesi, T. 28.04.2015, E. 2012/609, K. 2015/196): <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁹⁰ Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi (Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi sıfatıyla), T. 14.01.2016, E. 2014/44, K. 2016/9; Y. 11. HD, T. 13.12.2017, E. 2016/13185, K. 2017/7220: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁹¹ ARIKAN, Tükenme, s. 658.

B. YARGISAL KORUMA VE USUL

1. Cezai Koruma

İslahçı hakkının ihlali durumunda, genel olarak YBÇK m. 56'daki tecavüz fiilleri esas alınmak suretiyle YBÇK m. 66'da hapis veya para cezası gerektiren eylemler belirtilmiştir. SMK ile marka hakkı dışındaki sınai mülkiyet hakları bakımından cezai yaptırımlara yer verilmemiş, suç ve ceza hükmü ihdas edilmemiştir. Marka hakkı bakımından ise kanaatimizce Türkiye'nin TRIPS Anlaşması'nın 61. maddesi kapsamındaki yükümlülüğü nedeniyle, cezai yaptırımlara SMK'da da yer verilmiştir. İslahçı hakları bakımından ne TRIPS Anlaşması'nda ne de UPOV Sözleşmesi'nde cezai müeyyide öngörülmesini gerektiren bir hüküm bulunmaktadır. Ayrıca SMK'nın 191/2. maddesi ile 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun'da⁹² (EDTK) yer alan cezai müeyyideler de ilga edilmiştir. Bu durumda, marka hakkı bakımından zaruri olarak yer alan hükümler hariç olmak üzere, ıslahçı hakkı dışındaki sınai mülkiyet hakları bakımından cezai müeyyide bulunmamaktadır. Sınai mülkiyet korumasının birörneklığı açısından, ıslahçı hakkı bakımından da cezai müeyyidelerin kaldırılması ve bu doğrultuda YBÇK'nın 56. maddesinin ilga edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

2. Hukuki Koruma

Hukuk davaları kapsamında, tecavüz oluşturan eylemlerin durdurulması, giderilmesi, tecavüzün neden olduğu zararlar kapsamında maddi ve manevi tazminat; tecavüz ile meydana gelen ürünlere ve bu ürünlerin üretiminde kullanılan malzemeye el koyma kararı verilmesi; söz konusu ürün ve malzemenin tecavüzün önlenmesi için imhası veya şekillerinin farklılaştırılması mahkemenen talep edilebilecektir. Ayrıca giderler mütecevize yüklenmek suretiyle mahkeme kararının ilgililere tebliğine veya ilanına karar verilmesi de davacı tarafça talep edilebilecektir (YBÇK m. 57).

İslahçının açabileceği bir başka dava türü bedel davasıdır. Bu kapsamda, hak sahibinin tescil için başvurduğu tarih ile tescilin yapıldığı tarih arasında, 14. madde kapsamında hak sahibinden izin almayı gerektiren faaliyetlerde bulunan kişiye karşı muhik bir bedel talebiyle dava açılabilir. İslahçı hakkının ihlali hâlinde mahkemenen talep edilebilecek hususlar, genel olarak büyük ölçüde sınai mülkiyet hakkı ihlalinde talep edilebilecek hususlara (SMK m. 149) benzemektedir.

Maddi tazminat bakımından, somut olayda haksız fiil sorumluluğunun dört unsurunun, yani “*hukuka aykırı fiil, kusur, zarar ve illiyet bağının*” bulunması gerekmektedir⁹³. Benzer şekilde, manevi tazminat talep edildiğinde TBK'da manevi tazminata hükmedilebilmesi bakımından öngörülen koşulların varlığı aranmalıdır⁹⁴.

YBÇK m. 58/1 ile, izinsiz olarak çeşidin piyasaya sürümü ve bu amaçla ithal veya ihracı ile ticari maksatlı bulundurulması yahut kullanımını durumunda, failin zararı tazmin ve hukuka aykırılığı

⁹² Resmî Gazete, 30.04.2004, Sayı: 25448.

⁹³ TÜYSÜZ, s. 298.

⁹⁴ ERDİL, s. 561.

giderme borcu altında olduğu belirtilmiştir. YBÇK m. 58/2’ye göre, koruma kapsamındaki çeşidi kullanan kişi; kullanımı kusurlu bir fiil oluşturduğunda yahut hak sahibi tarafından hakkın varlığı ve tecavüz hususunda bilgilendirilerek tecavüzün durdurulması kendisinden istendiği hâlde kullanıma devam ettiğinde neden olduğu zararı tazmin yükümlülüğü altında olacaktır. YBÇK’nın 58. maddesinin ikinci fıkrasında kusurdan bahsedildiği hâlde birinci fıkrasında “kusur” ibaresine yer verilmemişse de birinci fıkra kapsamında da kusur aranmalıdır⁹⁵. Zira asıl olan kusur sorumluluğudur; kusursuz sorumluluğun var olabilmesi için bu hususun açıkça kanunda yer alması gerekmektedir⁹⁶.

Kusur, tazminata hükmedilebilmesi için gereklidir. Ancak davalının kusuru bulunmadığı hâlde davalının eylemi tecavüz oluşturuyorsa, YBÇK m. 57’de yazılı tecavüzün giderilmesi ve durdurulması vb. talepler bakımından kusurun varlığı şart değildir. Nitekim konuya ilişkin bir dava kapsamında, davacı; davalıya ait “Modi” adlı tescilli elma çeşidini bahçesine ekmiş ve bu durum değişik iş dosyası ile tespit edilmiştir. Davada hem YBÇK hem de haksız rekabet hükümlerine dayanılarak tecavüzün tespiti, önlenmesi, durdurulması, meyve ve üretimde kullanılan araçlara el konulması, maddi ve manevi tazminat ile kararın masrafi davalıya ait olmak üzere ilanına hükmedilmesi talep edilmiştir. İlk derece mahkemesi, davacının taleplerini kabul etmiş; ancak tazminat talepleri bakımından “hakların yarışması” ilkesi nedeniyle sadece YBÇK hükümleri bakımından tazminata hükmettiğinden kısmen kabul kararı vermiştir⁹⁷. Karar, istinaf incelemesi aşamasında kaldırılmıştır. Zira BAM dairesine göre davalı, bahçesinde yetiştirdiği ağaçları dava dışı şirketten aldığı ve “EROVAN” cinsi olarak bildiği fidelerle diktiğini, bu alışverişe ilişkin sözleşmeleri sunduğunu ve kusurunun bulunmadığını ileri sürmektedir. Davalı, meyve üreten konumunda olup fide üreticisi değildir. Keşif sırasında davalının iddiasıyla örtüşür şekilde arazide dava dışı şirkete ait etiket unsurları bulunduğu gibi, davalının sunduğu ve dava dışı şirketçe tanzim edilen belgelerde fidelerin sertifikalı olduğu yazılıdır. Davalının bahçesine ektiği fidelerin davacı adına tescilli fideler olduğunu bilerek hareket ettiği de ayrıca davacı tarafça kanıtlanamamıştır. Bu durumda, davalının kusuru bulunmadığından maddi ve manevi tazminat davalarının reddi gerekmektedir. BAM dairesi, açıklanan nedenlerle ilk derece mahkemesi kararını kaldırmış; tazminat talepleri dışındaki talepleri kabul ederek yeniden hüküm kurmuştur⁹⁸. BAM dairesi kararı, temyiz aşamasında Yargıtay tarafından onanmıştır⁹⁹. Kanaatimizce karar isabetlidir. Zira tazminat için kusurun varlığı şarttır. Somut olayda davalı meyve üreticisidir; fidelerin tescil sertifikasını analiz edecek durumda değildir. Keşif ve diğer deliller de davalının iddialarını destekler mahiyettedir. Bu durumda, haksız fiilin dört unsurundan biri olan kusur eksiktir. Öyleyse ilk derece mahkemesinin tazminata hükmetme yönündeki kararı doğru değildir. Ancak tazminat talebi dışındaki tecavüzün tespiti,

⁹⁵ TÜYSÜZ, s. 301-302.

⁹⁶ TÜYSÜZ, s. 302; ARKAN, s. 243.

⁹⁷ Ankara 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 16.04.2019, E. 2013/59, K. 2019/193: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁹⁸ Ankara BAM 20. H.D, T. 24.06.2021, E. 2019/1706, K. 2021/970: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

⁹⁹ Y. 11. HD, T. 11.04.2023, E. 2021/7284, K. 2023/2221: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

durdurulması, hükmün ilanı gibi talepler bakımından asıl olan tecavüz olgusunun varlığıdır. Tecavüzün varlığı ise kanıtlanmış durumdadır. Bu nedenle BAM dairesince tazminat dışındaki taleplerin kabulü yönündeki hüküm de doğrudur.

Ancak yukarıda bahsi geçen onama kararında bir muhalefet şerhi yer almaktadır¹⁰⁰. Bu şerhin YBÇK m. 57’de yer alan el koyma ve imhaya yönelik hükümler bakımından tartışılması faydalı olacaktır. Yargıtay kararında yer alan muhalefet şerhine göre, BAM Dairesi kararında ağaçlara, ağaçlardaki meyvelere ve eylem icrasında kullanılan araçlara el konularak imhasına karar verilmişse de¹⁰¹; tarım araçlarının başka ürünlerin üretiminde kullanılıp kullanılmadığı ve tecavüz eyleminin ağaçlar imha edilmeksizin aşılama vb. bir yolla giderilmesinin mümkün olup olmadığı hususunda uzman heyetten rapor alınmadan hüküm kurulması doğru değildir. Yine şerhte, “*fikri mülkiyet hukukunda tecavüzün giderilmesi için imha son çaredir*” tespitine yer verilmektedir¹⁰². Kanaatimizce muhalefet şerhinde yer verilen hususlar isabetlidir. Zira tarım aletleri tek seferlik ekim için kullanılan araçlar değildir. Bir ağacın yetişmesi de ciddi emek ve zaman gerektiren bir faaliyettir. YBÇK m. 57’de yer alan el koyma ve imhaya yönelik hükümlerin gayesi tecavüzün engellenmesi olup, bu hükümlerin salt davalıya zarar verici sonuç doğuracak şekilde uygulanması isabetli olmayacaktır.

YBÇK m. 59’a göre maddi tazminat, fiili zarar ve yoksun kalınan kazanç kalemleri nazara alınarak belirlenecektir. Madde, yoksun kalınan kazanç bakımından davacıya seçimlik hak tanımıştır. Buna göre davacı, yoksun kalınan kazancının üç seçenekten birine göre hesaplanmasını isteyebilir. Bu seçenekler şunlardır:

I) Mütecavizin rekabeti olmasaydı hak sahibinin elde edeceği ihtimal dâhilindeki gelir,

II) Mütecavizin hakkı ihlali sonucu elde ettiği gelir,

III) Mütecaviz ile hak sahibi arasında bir lisans sözleşmesi kurulmuş olsaydı mütecaviz tarafından ödenecek lisans bedeli.

Konu bağlamında, ilk derece mahkemesinin önüne gelen bir olayda inhisarî lisans sahibi, ıslahçı hakkının ihlali nedeniyle maddi ve manevi tazminat talep ederek yoksun kalınan kazancının birinci yöneme göre hesaplanmasını istemiştir. Ancak aldırılan bilirkişi raporunda, davacının dava konusu çeşit bakımından gelirlerinin azalmadığı; tersine çeşide ilişkin satış miktarlarının önceye nazaran artış gösterdiği tespit edilmiştir. Mahkeme de bilirkişi raporu doğrultusunda maddi tazminat talebini “zarar” bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiş, ancak davalılar aleyhine manevi tazminata hükmetmiştir¹⁰³. Karar, Yargıtay tarafından sair yönlerinden bir aykırılık bulunmadığı belirtilip vekâlet ücreti bakımından

¹⁰⁰ Y. 11. HD, T. 11.04.2023, E. 2021/7284, K. 2023/2221: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰¹ Ankara BAM 20. H.D, T. 24.06.2021, E. 2019/1706, K. 2021/970: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰² Y. 11. HD, T. 11.04.2023, E. 2021/7284, K. 2023/2221: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰³ Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi (Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi sıfatıyla), T. 14.01.2016, E. 2014/44, K. 2016/9: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

düzeltilerek onanmıştır¹⁰⁴. Bu kapsamdaki davalarda, davacıların kendi satışlarında azalma olmaması durumunda üçüncü yönteme göre zararın hesaplanmasını istemelerinin daha güvenli bir tercih olacağı kanaatindeyiz. Zira ticari defter ve belgelerin sağlıklı tutulmamasıyla sıklıkla karşılaşmaktadır. İkinci yöntem tercih edilip ticari kayıtlarla davalının geliri tespit edilemediği takdirde, davacı maddi tazminata hak kazanamayacaktır. Ancak üçüncü seçenek olan muhtemel lisans sözleşmesi yöntemi tercih edildiğinde, davacı haksız fiilin diğer unsurları da varsa mutlak surette maddi tazminata hak kazanabilecektir.

Yargıtay’a göre “bitki çeşidi adı” tescil edildikten sonra çeşit bildirir nitelikte olacağından marka olarak tescil edilemeyecektir. İslahçı hakkı ile marka hakkının kesişmesi bağlamında, ilk derece mahkemesinin önüne gelen bir davada davacı yabancı uyruklu şirket, üç ayrı tohum için Fransa’da ıslahçı hakkı tescili yaptırmış ve bu tohumları yetki belgesi vererek temsilcisi tayin ettiği Türk uyruklu şirket aracılığıyla piyasaya sürmüştür. Ancak temsilci şirket, davacı şirketin bilgisi dışında tohum isimlerini marka olarak tescil ettirdikten sonra üçüncü bir şirkete bu hakları devretmiştir. Davacı şirket ise davalı şirketin (marka hakkını devralan üçüncü şirket) markalarının hükümsüzlüğünü talep etmektedir. İlk derece mahkemesi, 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin (mülga Marka KHK)¹⁰⁵ 7/c maddesi kapsamında tohum isimlerinin ticaret alanında “çeşit bildirdiğinin tespit edildiği”ni nazara alarak mutlak ret nedenine tabi olduğunu ve temsilci şirketin mülga Marka KHK m. 8/2 kapsamında, temsilci sıfatıyla hak sahibinden marka tescili için gerekli izni de almamış olduğu gerekçeleriyle davanın kabulü yönünde karar vermiştir. Karara karşı yapılan temyiz başvurusu Yargıtay tarafından reddedildiği¹⁰⁶ gibi, karar düzeltme talebi de reddedilmiştir¹⁰⁷.

Yine ıslahçı hakkı ile marka hakkının kesiştiği ve SMK hükümlerinin uygulandığı dönemdeki bir uyuşmazlıkta, davacı “*TORRY*” adlı tescilli domates tohum çeşidinin davalı tarafça haksız şekilde marka olarak tescil edildiğini belirterek davalının markasının hükümsüzlüğünü talep etmiştir. İlk derece mahkemesi, davacının ıslahçı hakkının tescilini 29.05.2013 tarihinde yaptırdığını; aynı ibareyle davalı tarafça 01.03.2015 tarihinde marka tescilinin gerçekleştirildiğini ve bu kapsamda davacının, marka tescilinin yapıldığı Nice Anlaşması’nın 31. sınıfında yer alan “*işlenmemiş tarım ve bahçecilik ürünleri, tohumlar*” ürün grubu bakımından “*önceye dayalı kullanım hakkının mevcut olduğu*” gerekçesiyle davanın kısmen kabulüne karar vermiştir. Karara karşı yapılan istinaf başvurusu reddedilmişse de Yargıtay, BAM dairesi kararını iltibas ihtimalinin “*işlenmemiş tarım ve bahçecilik ürünleri, tohumlar*”ın yanı sıra “*canlı ve kurutulmuş bitkiler ve otlar*” yönünden de bulunduğu gerekçesiyle bozmuştur¹⁰⁸. Karar tarihindeki tebliğe göre, otuz birinci sınıfta yer alan mal grubu Yargıtay tarafından eklenmesi

¹⁰⁴ Y. 11. HD, T. 13.12.2017, E. 2016/13185, K. 2017/7220: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰⁵ Resmî Gazete, 27.06.1995, Sayı: 22326.

¹⁰⁶ Y. 11. HD, T. 01.02.2010, E. 2008/10043, K. 2010/1068: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰⁷ Y. 11. HD, T. 02.04.2011, E. 2011/986, K. 2011/5111: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹⁰⁸ Y. 11. HD, T. 24.06.2020, E. 2019/5109, K. 2020/3171: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

gerektiği belirtilen unsurları da aşar şekilde daha genişir¹⁰⁹. İlk derece mahkemesi kararının gerekçesinde yer alan bilirkişi raporunda, hükümsüzlük nedenleri belirtilirken SMK m. 5/1-c'ye atıfta bulunmaktadır. Bu maddede, “çeşit” belirten ibarelerin kullanımı mutlak tescil engelleri arasında sayılmıştır¹¹⁰. Yargıtay'ın mülga Marka KHK'nın uygulandığı döneme ilişkin yukarıda atıf yapılan kararında da SMK m. 5/1-c'nin karşılığı olan mülga Marka KHK m. 7/c'ye atıf yapıldığını belirtmiştik¹¹¹. Sonuç olarak, ıslahçı hakkı olarak tescili yapılan bir ibarenin marka olarak tescili yargı kararlarına göre mümkün değildir. Kanaatimizce kararlar, açık KHK ve yasa hükümleri doğrultusunda verildiği için isabetlidir. *Karmutoğlu* da çeşit isminin doğrudan marka veya markanın esas unsuru olarak kullanılmasının, 2017/1001 sayılı AB Marka Tüzüğü'nün (Regulation (EU) 2017/1001) “mutlak ret nedenleri” başlıklı 7/1-(m) maddesi uyarınca mümkün olmadığını belirtmektedir¹¹².

YBÇK'da belirtilen davalar bakımından görevli mahkemeler, YBÇK m. 2'de ifade edilen “fikri ve sınai haklar konusundaki ihtisas mahkemeleri”dir (YBÇK m. 68). Bir yerde fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesi bulunmuyorsa, bu mahkemelerde görülecek davalar asliye hukuk mahkemelerinde görülecektir. Bu tür yerlerde ikiden fazla asliye hukuk mahkemesi varsa 3. Asliye Hukuk Mahkemesi; aksi hâlde 1. Asliye Hukuk Mahkemesi görevli olacaktır¹¹³.

Yargı kararlarına göre, Bakanlığın tescil taleplerine yönelik kararları bakımından da ihtisas mahkemeleri görevlidir. Nitekim Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi'nde görülen, davacının bitki çeşidinin tescil talebinin reddine ilişkin Bakanlık kararının iptali istemli davada, davalı Bakanlık idare mahkemesinin görevli olduğunu ileri sürmüştü de; Mahkeme, Yargıtay tarafından onanan kararında, davada şekli olarak idari işlemin iptali görünümü bulunsa da esasında davacının “*sınai mülkiyet hakkının tanınması ve korunması*” yönünde bir talebi olduğunu, dolayısıyla dava konusu menfaatin özel hukukun konusu olduğunu belirtmiş ve YBÇK'nın 68. maddesine de atıf yaparak görev itirazını reddetmiştir¹¹⁴.

Benzer başka bir davada da aleyhine fikri ve sınai haklar hukuk mahkemesinde dava açılan davalı Bakanlık, başvurusunun yapılmamış sayılmasına dair kararının iptali istemi karşısında “söz konusu işlemin idari işlem mahiyetinde olduğu ve bu nedenle idare mahkemesinin

¹⁰⁹ Nis Anlaşmasına göre 31. Sınıf: “*Tarım ürünleri, bahçecilik ürünleri ve tohumlar. Ormanlık ürünleri. Canlı hayvanlar (kuluçkalık yumurtalar, döllenmiş yumurtalar dahil). Canlı ve kurutulmuş bitkiler ve otlar. Hayvan yemleri. Malt (insan tüketimi için olmayan).*” Marka Tescil Başvurularına Ait Mal ve Hizmetlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Tebliğ (TPE: 2012/3), Resmî Gazete, 25.12.2012, Sayı: 28508 (not: bu tebliğin güncel hali için bkz: “Marka Tescil Başvurularına Ait Mal ve Hizmetlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Tebliğ (Türkpatent: 2024/2) Resmî Gazete: 20.12.2024, Sayı: 32758”.

¹¹⁰ Antalya 3. Asliye Hukuk Mahkemesi (Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi sıfatıyla), T. 25.09.2018, E. 2017/470, K. 2018/531: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹¹¹ Y. 11. HD, T. 01.02.2010, E. 2008/10043, K. 2010/1068: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹¹² KARMUTOĞLU, s. 524.

¹¹³ Hâkimler ve Savcılar Kurulu Birinci Dairesinin 30.05.2018 tarih ve 839 sayılı kararı, Resmî Gazete, 31.05.2018, Sayı: 30437.

¹¹⁴ Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 05.06.2007, E. 2007/74, K. 2007/122: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025); Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T. 01.12.2008, E. 2007/10460, K. 2008/13611: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

görevli olduğu” yönünde savunma yapmışsa da ilk derece mahkemesince bu savunmaya itibar edilmeyerek mahkemenin görevli olduğu kabul edilip bu doğrultuda hüküm kurulmuş¹¹⁵ ve karar Yargıtay tarafından onanmıştır¹¹⁶.

Kanaatimizce görevli mahkeme hususunda yukarıda aktarılan kararlar isabetlidir. Zira tescil işlemlerinin yargısal denetimi sırasında da fikri mülkiyet koruması bağlamında bir inceleme yapılmaktadır. Korunan hak da bir fikri mülkiyet hakkıdır. Bu bağlamda, idare mahkemelerinin görevli sayılması doğru olmayacak; fikri mülkiyet sistemi çerçevesinde kamu menfaati ile fikri ürün sahibi arasında kurulan dengenin korunmasına zarar verebilecektir. Zira yasa koyucu, bu dengenin korunması için hukuk yargılaması içinde dahi ihtisas mahkemelerinin kurulmasını öngörmüştür.

YBÇK m. 52’de yazılı hükümsüzlük halleri mevcut olduğunda ıslahçı hakkı için hükümsüzlük talebinde bulunulabilecektir. Bazen hükümsüzlük davası ile tecavüz davası karşılıklı olarak açılabilir; bu tür durumlarda öncelikle hükümsüzlük talebinin değerlendirilmesi doğru olacaktır. Zira hükümsüzlük davası kabul edildiğinde, tecavüz iddiasına dayanan tarafın hukuk düzenince korunan bir hakkından bahsedilemeyeceğinden tecavüz iddiası dinlenmeyecektir¹¹⁷.

IX. TÜRKİYE’DE ISLAHÇI HAKKI DAVALARI BAKIMINDAN YER DAĞILIMI, DAVA TÜRLERİ VE KARAR EĞİLİMLERİ

Yer bakımından yapılan değerlendirmede, ilk derece yargılamalarının 7 vakada Ankara’da (V001, V002, V004, V008, V011, V013, V014), 3 vakada Antalya’da (V006, V010, V012), 3 vakada Diyarbakır’da (V005, V007, V009) ve 1 vakada Adana’da (V003) gerçekleştirildiği tespit edilmiştir¹¹⁸.

Dava türleri bakımından yapılan değerlendirmede, 5 vakada “davalı taraf” Bakanlık olup talepler, “tescil başvurusunun reddine yahut yapılmamış sayılmasına ilişkin Bakanlık kararlarının iptali” yönündedir¹¹⁹. Bu vakalar, yargılaması Ankara’da görülen 7 vaka içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla en fazla yargılamanın yapıldığı şehrin Ankara olmasının nedeni, Bakanlık işlemlerine karşı açılan davalarda Ankara mahkemelerinin yetkili olmasıdır. Anılan 5 vakanın dördünde ilk derece mahkemeleri tarafından davalar kabul edilmiş (V001, V002, V004, V008), birinde ise kısmen kabul edilmiş (V014) ve tüm bu kararlar Yargıtay tarafından ilk temyiz incelemesinde onanmıştır¹²⁰.

¹¹⁵ Ankara 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 27.04.2010, E. 2008/142, K. 2010/110: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹¹⁶ Y. 11. HD, T. 27.02.2012, E. 2010/11626, K. 2012/2732: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹¹⁷ Ankara BAM 20. H.D, T. 18.12.2019, E. 2018/738, K. 2019/1317: <https://portal.uyap.gov.tr> (E.T. 27.10.2025).

¹¹⁸ Bkz. 4 sayılı dipnot.

¹¹⁹ (V001 – davacı: ANTHURA B.V.; davalı: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI); (V002 – davacı: SAECHSICHE LANDESANSTALT FÜR LANDWIRTSCHAFT; davalı: TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI); (V004 – davacı: Şahis Z (Yabancı uyruklu); davalı: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI); (V008 – davacı: HZPC HOLLAND B.V. (Hollanda); davalı: GIDA TARIM VE HAYVANCILIK BAKANLIĞI); (V014 – davacı: DEKKER BREEDING B.V.; davalı: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI). Detaylar için bkz. 4 sayılı dipnot.

¹²⁰ Bkz. 4 sayılı dipnot.

Bakanlığın taraf olmadığı diğer vakaların 121 dava türleri “tecavüzün tespiti, ıslahçı hakkı ihlali nedeniyle tazminat” (6 vaka: V005, V007, V009, V011, V012, V013), “markanın hükümsüz kılınması” (2 vaka: V003, V010), “ıslahçı payı ve sözleşmenin feshi” (1 vaka: V006) olarak gruplandırılabilir. Bu kısımdaki 9 vakaya ilişkin ilk derece mahkemesi kararları kabul veya kısmen kabul (talebin/taleplerin kısmen kabulü) şeklindedir. Bu kısımdaki ilk derece mahkemesi kararlarının Yargıtay tarafından onanma oranı Bakanlık aleyhine açılan davalar gibi yüksek değildir. Yargıtay ilk temyiz incelemesinde 4 vakada onama, 4 vakada bozma, 1 vakada düzelterek onama şeklinde karar vermiştir¹²².

X. TÜRKİYE’DE ISLAHÇI HAKKI DAVALARI BAKIMINDAN YARGILAMA SÜRELERİ

Davaların sonuçlandırılma süresi bazı değerlendirilmesinde, V001, V003 ve V014’te ilk derece mahkemesi kararına erişilemediği için; V010 ve V011’de ise son Yargıtay kararı bozma yönünde olduğu için yargılama süreleri hesaplanamamıştır. Diğer vakalarda Yargıtay onama kararı ile kararlar kesinleştiğinden süre hesaplanabilmiş olup bu kapsamda yaklaşık olarak yargılamalar V002’de 1 yıl 8 ay 9 gün, V004’te 3 yıl 10 ay 5 gün, V005’te 4 yıl 1 gün, V006’da 12 yıl 10 ay, V007’de 8 yıl 5 ay 19 gün, V008’de 3 yıl 6 ay 25 gün, V009’da 6 yıl 13 gün, V012’de 4 yıl 6 ay 29 gün, V013’te ise 10 yıl sürmüştür. Hesaplanabilen vakalar bakımından ortalama yargılama süresi yaklaşık *6 yıl 1 ay 10 gündür*. Davalı Bakanlık olan, “tescil başvurusunun reddine yahut yapılmamış sayılmasına ilişkin Bakanlık kararlarının iptali” talepli 5 vakadan -yukarıda belirtilen nedenlerle- 3’ünün (V002: 1 yıl 8 ay 9 gün; V004: 3 yıl 10 ay 5 gün; V008: 3 yıl 6 ay 25 gün) yargılama süresi hesaplanmış olup bu davaların ortalama yargılama süresi yaklaşık 3 yıl 20 gündür. Genel ortalamanın 6 yıl 1 ay 10 gün olduğu nazara alındığında, bakanlık aleyhine açılan “tescil başvurusunun reddine yahut yapılmamış sayılmasına ilişkin Bakanlık kararlarının iptali” talepli davaların yargılamalarının daha kısa sürdüğü tespit edilmiştir.

SONUÇ

1. Diğer sınai haklara nazaran yeni bir fikri mülkiyet hakkı olarak yeni bitki çeşitlerine dair ıslahçı haklarının korunması hem ekonomik gelişim hem de fikri mülkiyet hukuku bakımından oldukça

¹²¹ (V003 – davacı: GRAINES GAUTIERES S.A.; davalı: TURVEL TARIM ÜRÜNLERİ ZİRAİ İLAÇ İNŞAAT TIBBİ MALZ. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.); (V005 – davacı: TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ; davalı: AVŞAR TOHUMCULUK TARIM ÜRÜNLERİ VE İLETİŞİM SAN. TİC. TLTD.ŞTİ.); (V006 – davacı : Şahıs X (Karşı Davalı); davalı: 1- GENAGRİ TARIM SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ. (Karşı Davacı), 2- TTAG TOHUMCULUK SAN VE TİC A.Ş. (Karşı Davacı)); (V007 – davacı: TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ; davalı: Şahıs Y); (V009 – davacı: TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ; davalı: ORHAS İÇ VE DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.); (V010 – davacı: SYNGENTA TARIM SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ; davalı: ÇAYIRLI TARIM İNŞAAT İTHALAT İHRACAT PAZ. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.); (V011 – Asıl Dava- davacı: P.S.B PRODUCCION VEGETAL S.L ; davalı: 1- Şahıs M, 2- Şahıs N; Birleşen Dava 2014/261- davacı: 1- Şahıs M, 2- Şahıs N, 3- Şahıs P; davalı: P.S.B PRODUCCION VEGETAL S.L; Birleşen Dava 2016/27- davacı: 1- Şahıs K, 2- Şahıs R; davalı: P.S.B PRODUCCION VEGETAL S.L); (V012 – davacı: TASACO TARIM SANAYİ TİCARET A.Ş.; davalı: 1- Şahıs U, 2- Şahıs V); (V013 – davacı: 1- ÖZLER TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM PAZARLAMA VE SAN. TİC. A.Ş., 2- C.I.V. CONSORZIO ITALIANO VIVAISTI SOCIETA CONSORTILE A.R.L.; davalı: NERGİZOĞLU TARIM VE TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ PAZARLAMA SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.). Detaylar için bkz. 4 sayılı dipnot.

¹²² Bkz. 4 sayılı dipnot.

önemlidir. Türk hukuku, geç de olsa, 2004 yılında UPOV Sözleşmesi ve Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü ile uyumlu bir düzenleme olan YBÇK’yı kabul etmiştir.

2. Bir sınai mülkiyet hakkı olan entegre devre topoğrafyalarının SMK dışında ayrı bir kanunla (EDTK) düzenlenmesinde olduğu gibi, ıslahçı hakları da SMK dışında bir kanunla (YBÇK) düzenlenmesine rağmen hak sahipliği, lisans, tazminat ve yargı usulleri gibi pek çok konuda SMK ile oldukça benzer hükümler içermektedir.

3. YBÇK’daki koruma koşulları, UPOV Sözleşmesi’yle uyumlu olarak tescil, yenilik, yeknesaklık, farklılık ve durulmuşluktur. Yargıtay, koruma şartlarını değerlendirirken UPOV Sözleşmesi’ni ve Topluluk Bitki Çeşidi Tüzüğü’nü nazara almaktadır.

4. Yargıtay, bitki çeşidinin marka olarak kullanılmasını SMK m. 5/1-c (mülga Marka KHK m. 7/c) kapsamında mutlak ret nedeni olarak görmektedir. Dolayısıyla çeşit adının daha sonra marka olarak tescili mümkün değildir.

5. Yargıtay’a göre Bakanlığın tescil başvurularına ilişkin kararları, her ne kadar şekli olarak idari işlem gibi görünse de tescil kapsamında korunması talep edilen hak bir fikri mülkiyet hakkıdır. Bu nedenle başvuruların reddine ya da yapılmamış sayılmasına dair Bakanlık kararlarına yönelik davalar özel hukuk alanında görülmelidir. Dolayısıyla bu uyuşmazlıklara idari yargı mahkemeleri değil, adli yargı teşkilatı içerisinde yer alan ihtisas mahkemesi niteliğindeki fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri bakmalıdır.

6. Uygulama eğilimlerinin değerlendirilmesi kapsamında incelenen Yargıtay kararları nazara alındığında, yargılama süreleri “tescil başvurusunun reddine yahut yapılmamış sayılmasına ilişkin Bakanlık kararlarının iptali” talepli davalarda ortalama 3 yıl, diğer uyuşmazlıklarda ise ortalama 6 yılın üzerindedir. Bu süreler, fikri mülkiyet hakları bakımından geçerli olan “süreyle sınırlı olma” ilkesi de nazara alındığında, adil yargılanma hakkının bir uzantısı olan makul sürede yargılanma hakkı ile bağdaşmayacak derecede uzun sürelerdir.

7. Yine uygulama eğilimlerinin değerlendirilmesi çerçevesinde, ilk derece mahkemelerindeki davaların yalnızca Ankara, Antalya, Diyarbakır ve Adana’da açılmış olması, YBÇK’nın yürürlüğe girmesinin üzerinden 21 yıl geçmiş olduğu da nazara alındığında, ıslahçı haklarıyla ilgili uygulama alanının oldukça zayıf olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

8. Tazminat taleplerinde haksız fiilin zorunlu unsurları olan hukuka aykırı fiil, kusur, zarar ve illiyet bağı bulunmadığı takdirde tazminata hükmetmek mümkün değildir. Öte yandan tecavüzün durdurulması, mahkeme ilamının ilanı gibi diğer talepler bakımından kusurun varlığı şart değildir. Ancak bir Yargıtay kararına yönelik muhalefet şerhinde de açıklandığı üzere, diğer talepler kapsamında yer alan ürünlere ve araçlara el konulması ile bunların imhasına yönelik kararlar verilirken normun tecavüzü önleme amacı nazara alınıp ölçülü hareket edilmeli ve salt davalıya zarar verme sonucu doğuracak uygulamalardan kaçınılmalıdır.

9. Türkiye'nin TRIPS Anlaşması'ndaki yükümlülüğü nedeniyle markalar bakımından daha önce de var olan cezai müeyyideler SMK ile korunmuş, ancak marka dışında hiçbir sınai hakka ilişkin cezai müeyyideye SMK'da yer verilmemiştir. Hatta SMK m. 191/2 ile entegre devre topoğrafyaları için EDTK'da öngörülen cezai müeyyideler kaldırılmıştır. İslahçı hakları bakımından cezai müeyyide getirilmesi gerektiğine dair ne TRIPS Anlaşması'nda ne de UPOV Sözleşmesi'nde herhangi bir hüküm bulunmaktadır. Bu hususlar nazara alınarak, sınai mülkiyet koruma sisteminde yeknesaklığı sağlamak üzere YBÇK m. 56'daki cezai hükümlerin ilgası isabetli olacaktır.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, A. S. (2007). Avrupa Topluluğu'nda Fikri-Sınai Mülkiyet Hakları ve Son Gelişmeler. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 7(1), 149-173 (*Avrupa*).
- ARIKAN, A. S. (2017). Fikri-Sınai Mülkiyet Hakları ve Hakkın Tükenmesi. İçinde F. H. Şehirli Çelik (Ed.), 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Sempozyumu (9–10 Mart 2017) (1. b., ss. 641–670). Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları (*Tükenme*).
- ARKAN, S. (1998). Marka Hukuku (Cilt II). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- BAĞCI, S. A., YILMAZ, K. (2016). Türkiye Tohumculuk Sektöründeki Gelişmeler ile Bu Gelişmelerin Sertifikalı Tohumluk Kullanımına ve Verim Üzerine Muhtemel Etkileri. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi, 25(Özel Sayı-1), 299-303.
- BALKAYA, A., ARIN, L., YANMAZ, R. (2024). Sebzeçilikte Tohumun Önemi ve Tohum Üretimini Etkileyen Unsurlar. İçinde: A. Balkaya, L. Arın (Eds.) Sebze Tohum Üretimi ve Teknolojisinde Güncel ve Yenilikçi Uygulamalar (ss. 3-37). Ankara: İksad Yayınevi .
- BEKCAN, M. (2023). Fikri Mülkiyet Haklarının Türkiye Tohumculuk Endüstrisine Etkileri (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- BEKCAN, M., OLAN, E. (2010). Yeni Bitki Çeşidi ve İslahçı Hakkı. Ziraat Mühendisliği, (354), 18-23.
- BENTLY, L., SHERMAN, B., GANGJEE, D., & JOHNSON, P. (2018). Intellectual Property Law (5. b.). Oxford: Oxford University Press.
- BLAKENEY, M., COHEN, J. I., & CRESPI, S. (1999). Intellectual Property Rights And Agricultural Biotechnology. İçinde J. I. Cohen (Ed.), Managing Agricultural Biotechnology—Addressing Research Program Needs And Policy Implications (ss. 209–227). Wallingford: CABI Publishing. Erişim: https://www.researchgate.net/publication/265738087_Intellectual_Property_Rights_and_Agricultural_Biotechnology (E.T. 24.10.2025).
- China National Intellectual Property Administration (CNIPA) & World Intellectual Property Organization (WIPO). (2019). Intellectual Property Basics: A Q&A For Students. Beijing–Geneva: CNIPA / WIPO. ISBN: 978-92-805-3035-3.
- CORREA, C. M. (2012). TRIPS-Related Patent Flexibilities And Food Security: Options For Developing Countries. Geneva: Quaker United Nations Office (QUNO) – International Centre for Trade and Sustainable Development (ICTSD). Erişim: https://quno.org/sites/default/files/resources/ENGLISH_TRIPS-Related%20Patent%20Flexibilities%20and%20Food%20Security_CORREA.pdf (E.T. 24.10.2025).
- ÇELEN, H., ÇAKMAK, M. (2019). Sebze Türlerinde Türkiye ve Avrupa Birliğinde Bitki İslahçı Hakları Uygulamaları. Journal of Agriculture, 2(2), 60-68.

- ÇELEN, H., ERÇİK, K. (2020). Türk Bitki Islahçı Hakları Sistemi. Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi, 2(1), 34-43.
- ERDİL, E. (2021). Fikri Mülkiyet Hukuku Ders Kitabı (2. b.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- GROSSE RUSE-KHAN, H. (2016). The Protection Of Intellectual Property In International Law. Oxford: Oxford University Press. Erişim: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2836644 (E.T. 24.10.2025).
- GÜNEŞ, İ. (2021). Uygulamada Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Haksız Rekabet Davaları (3. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KARMUTOĞLU, B. (2022). Türk ve Avrupa Birliği Düzenlemeleri Işığında Bitki Çeşit İsimlerini İçeren Marka Başvurularında Uygulanabilecek Tescil Engelleri. Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 38(3), 495-528.
- KAZANDJIEVA, R. (1997). Bulgaristan'da Sınai Mülkiyetin Korunması. İçinde Türkiye'de ve Dünya'da Sınai Mülkiyet Koruması Uluslararası Konferansı (Bildiriler) (2. b., ss. 237-247). İstanbul: Türk Patent Enstitüsü.
- KILIÇOĞLU, A. M. (2006). Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar. Ankara: Turhan Kitabevi.
- KIEWIET, B. (2005). Plant Variety Protection In The European Community. World Patent Information, 27, 319-327.
- KUR, A., & DREIER, T. (2013). European Intellectual Property Law: Text, Cases And Materials. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- MİNDEK, C. (Ed.). (2007). Küresel Boyutta Sınai Mülkiyet Hakları ve Türkiye'nin AB'ye Uyumu. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- ODMAN BOZTOSUN, N. A. (2006). Islahçı Hakkı (1. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- OKUTAN NILSSON, G. (2020). Sınai Haklara İlişkin Hukuki İşlemler ve Sınai Hak Sicili. İçinde H. K. Yılmaztekin & B. F. Günarşlan (Ed.), Fikri Mülkiyet Hukuku Çalıştayı Bildiriler Kitabı (19-22 Aralık 2020) (ss. 553-576). Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.
- ÖKTEM, G., ERMİŞ, S., & BERKTAŞ, Ş. (2024). Sebze Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması. İçinde A. Balkaya & L. Arın (Ed.), Sebze Tohum Üretimi ve Teknolojisinde Güncel ve Yenilikçi Uygulamalar (ss. 119-177). Ankara: İksad Yayınevi.
- ÖZKAN, Z. (2010). Karşılaştırmalı Hukukta Yeni Bitki Çeşitlerinin Korunması. Fikri ve Sınai Haklar Dergisi, (23), 611-654.
- PILA, J., & TORREMANNS, P. (2019). European Intellectual Property Law (2. b.). New York: Oxford University Press.
- PRIFTI, V. (2016). An Answer To The Plant Variety Controversy In Chile. The Journal of World Intellectual Property, 1-25. Erişim: <https://eprints.bournemouth.ac.uk/25100/> (E.T. 27.10.2025).

- RIBEIRO, A. F. (2015). International Intellectual Property Rights For Plant-Related Innovations: An Examination Of The Dual System Of Protection (Master’s Thesis). Europa-Institut, Saarland University, Saarbrücken. Erişim: https://www.researchgate.net/publication/304214480_International_Intellectual_Property_Rights_for_Plant-Related_Innovations_An_Examination_of_the_Dual_System_of_Protection (E.T. 24.10.2025).
- STIM, R. (2020). Patent, Copyright & Trademark: An Intellectual Property Desk Reference (16. b.). Berkeley: Nolo.
- SULUK, C. (2025). Fikri Mülkiyet Haklarının Koruma Kuvveti. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- SULUK, C., KARASU, R., & NAL, T. (2023). Fikri Mülkiyet Hukuku (7. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TEKİNALP, Ü., OKUTAN NİLSSON, G., ŞEHİRALİ ÇELİK, F.H., (2025). Tekinalp Fikri Mülkiyet Hukuku (6. b.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
- TORREMANS, P. (2019). Holyoak And Torremans Intellectual Property Law (9. b.). Oxford: Oxford University Press.
- TOPCU, D., & TÜRKÜERSİN, İ. (2025). İslahçı Hakkı Rehberi (1. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TÜYSÜZ, M. (2007). Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Yeni Bitki Çeşitleri Üzerindeki İslahçı Hakkı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- UZUNDUMUŞLU, A. S. (2012). AB Ülkeleri ile Türkiye Tarımsal Yapısının Karşılaştırılması. Alinteri Journal of Agriculture Science, 23(2), 64-73.
- World Intellectual Property Organization (WIPO). (2024). World Intellectual Property Indicators 2024 (1. b.). WIPO. Erişim: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-941-2024-en-world-intellectual-property-indicators-2024.pdf> (E.T. 29.11.2025).

Yararlanılan İnternet Kaynakları

<https://www5.tbmm.gov.tr/>

<https://portal.uyap.gov.tr>

<https://www.resmigazete.gov.tr>

<https://www.tarimorman.gov.tr>

<https://www.upov.int/>

<https://www.wipo.int/>